

ДЖАКОМО
ЛЕОПАРДІ

Ця книжка вперше знайомить українського читача з творчістю видатного італійського поета-романтика Джакомо Леопарді (1798—1837). Полум'яний борець і сумовитий філософ, він прагнув пояснити і змінити світ. Палко бажаючи душевного тепла — «Мені не треба ні шані людської, ні слави, ані ще чогось такого,— мені потрібна сама лише любов»,— поет стрічав тільки байдужість і презирство. Усе його життя — боротьба за людську гідність. Надзвичайно вразливий мрійник і водночас людина, наділена сильною волею і гострим розумом,— таким був поет у житті, таким він був і в своїй творчості.

ПЕРЛІНИ СВІТОВОЇ ЛІРИКИ

ДЖАКОМО
ЛЕОПАРДІ

ДЖАКОМО
ЛЕОПАРДІ
ПОЕЗІІ

З італійської

КІЇВ
ВИДАВНИЦТВО ХУДОЖНЬОУ ЛІТЕРАТУРИ
«ДНІПРО»
1988

**ББК 84.4Ит
Л47**

Упорядник М. І. Литвинець

Автор передмови та приміток

О. Б. Алексєєнко

**Л 4703000000—215
М205(04)—88 КУ 8.573.88**

ISBN 5-308-00196-0

**© Упорядкування,
український переклад,
передмова, примітки,
художнє оформлення.
Видавництво «Дніпро»,
1988 р.**

СВІТ ПОЕЗІЇ ДЖАКОМО ЛЕОПАРДІ

Італія першої половини XIX сторіччя увійшла в культурний арсенал - сучасного читача IV піснею «Паломництва Чайльд-Гарольда» Байрона, славетною новелою «Ваніна Ваніні» й романом «Пармська обитель» Стендаля, «Оводом» Е. Л. Войнич.

Республіко героїв, славний Риме!
Італія прекрасна! Ти — мов сад,
Сад світовий, де все цвіте й цвістиме,
Що майстер і природа створять владі!
Підупадеш — та не розгубиш знад!
(Д. Г. Байрон)

Ще в юності ми напружено стежили за долею карбонарія П'єтро Міссіріллі, разом із Фабріціо дель Донго мріяли про романтичні подвиги, захоплювались мужністю Артура Бертона...

* * *

Національні риси італійської літератури XIX віку зумовлені особливостями визвольної боротьби, яку народ Італії вів упродовж сторіччя. Італійська культура розвивалась у надавичайно складних, тяжких умовах. Ще в XVI віці країна, що дала світові чудо-

ве мистецтво Ренесансу, що породила Данте й Петrarку, спізнала на собі чужоземне ярмо — іспанське, французьке, пізніше — австрійське. З 1796 року починається період наполеонівського владарювання, з 1815 — поновлюється влада австрійської монархії в Північній Італії та династії Бурбонів у П'емонті. І на початку XIX століття Італія лишається країною феодальною, економічно й політично відсталою, розпорошеною. Однаке процес революційного пробудження мас розвивався неухильно. Спалахи народного гніву час від часу потрясали Італію. Починалася доба, яку історики назвуть епохою Рісорджіменто (*іт.* — «відродження», «воскресіння»).

Першим свідченням національного пробудження став героїчний рух карбонаріїв, який вивершився повстаннями на початку 20-х років. Нова хвиля протесту пов'язана з діяльністю «Молодої Італії», що в 30-х роках продовжила боротьбу розгромлених карбонаріїв, надала цій боротьбі ширшого, більш демократичногозвучання. В 60-і роки настає період гарібалльдійського руху. Високі ідеали громадянської свободи здобувають всенародну підтримку.

Рух Рісорджіменто дав світові імена таких героїв, як Мадзіні й Гарібалльді. Для передових європейських митців пробуджена до боротьби Італія стає символом непокори й волелюбства. Участь у таємній організації карбонаріїв бере Байрон. Коли 1820 року починається неаполітанська революція, Байрон пропонує повстанцям допомогу, прагне включитися в боротьбу «хоч би простим волонте-

ром!». Вигнано з австрійських володінь і звинувачено у співчутті карбонаріям Стендаля.

Безпосередню участь у патріотичному й народно-визвольному русі брало італійське мистецтво. «Несчасний, уярмленій Італії заборонено навіть говорити, і тільки в музиці вона може розкрити чуття свого серця. Уесь свій гнів проти чужоземного панування, своє захоплення свободою, свою несамовиту лютъ від почуття власного безсиля, свою скорботу від згадки про минулу велич і водночас свої несміливі надії, своє чекання, своє палке жадання допомоги,— усе це вона втілює в мелодії»,— писав про італійську оперу Г. Гейне. В одному ряду з іншими прогресивними художніми явищами перебував і література італійського романтизму, що напрочуд зворушливо висловила надії та відчай цього складного часу.

Італійський літературний романтизм зароджується на самому початку XIX століття в умовах зростаючого революційного руху. Переважання прогресивних рис, активність, відсутність самодостатнього індивідуалізму — характерні ознаки романтичної школи, обумовлені завданнями революційної боротьби. Уже в перших своїх маніфестах: «Напівсерйозний лист Хрівостомо про баладу Бюргера «Ленора» Бершпе (1816), стаття Л. ді Бреме про Байронового «Гяура» (1818), передмова А. Мандзоні до драми «Граф Карманьйола» (1819) — новий рух висунув вимогу оновлення літератури, створення національного, зверненого до народу мистецтва. Нещадну війну понево-

лювачам оголосив журнал романтиків «Кончільяторе», на чолі якого стояв С. Пелліко, засуджений до смертної кари після поразки карбонаріїв. У списках поширювались патріотичні вірші А. Мандзоні. Про єдність «долі людської» та «долі народної» промовляв його найкращий роман «Заручені».

Прагнення до перетворення літератури на засіб політико-морального виховання співгромадян визначило взаємозв'язки романтичної школи з напрямами, що їй передували. Романтична в цілому італійська література XIX століття мала в собі й елементи інших художніх традицій, насамперед класицизму та сентименталізму. Так, упродовж майже всього сторіччя в літературі відчувається вплив просвітительського класицизму. Тираноборчі трагедії В. Аль-Ф'єрі, чільного представника революційного класицизму, надихали багатьох авторів-романтиків. Романтичні елементи органічно сплетені з класицизмом у творчості Уго Фосколо. Самобутність італійського романтизму обумовлена також великим впливом національної художньої традиції. Звертання до творчості Данте, Петrarки, Тассо пробуджувало почуття національної гордості, сприяло піднесенню патріотизму. При цьому італійський романтизм не знав того захопленого культу середньовіччя, який подеколи прозирає в інших західноєвропейських романтических літературах. Італійських романтиків більше вабила антична традиція, в ній вони вбачали свій національний набуток. І це не випадково: ідеали громадянськості в літературі Італії XIX століття

невіддільні від боротьби за створення справді національного мистецтва, від пошуків глибинних коренів італійської літератури. До геройв античного світу звертається Уго Фосколо у своїх «Гробницях», захоплюється їхньою мужністю і доблестю Джакомо Леопарді. Воскресла для боротьби Італія XIX віку бачила в античному минулому свою власну колишню велич, черпала сили для оновлення.

Було б неправильно вважати італійське мистецтво XIX віку всуціль оптимістичним, мажорним зазвучанням. Національна дійсність давала немало приводів і для трагічних розчарувань, і для сумних роздумів. За підйомами приходили спади, надії змінювалися від часом. Проте мистецтво Італії витримало випробування історією, зберегло свій високий гуманізм, свое шире вболівання за судьби людства. Яке ж місце в літературі цього часу посідає Леопарді, один із найскладніших, найсуперечливіших представників італійської поезії першої половини XIX сторіччя? Хто він? Романтик, що ганиТЬ романтизм у «Роздумах одного італійця з приводу романтичної поезії»; супротивник Байрона, названий критиком-демократом де Санктісом італійським Байроном, але не наслідувачем Байрона? Класицист, палкий шанувальник античного мистецтва, який розвивав філософію природи романтика Шеллінга; співець «світової скорботи», який над усіх поетів підносив геній Гомера? Полемічні й спроби визнати ставлення Леопарді до італійських подій першої половини століття. Співець відчаю і марноти

людського існування? Істинний син Рісорджіменто, поет-патріот, у творах якого безмежна скорбота поєднується з героїчним ентузіазмом? Вирішальне слово у цих дискусіях належить, однаке, самому поетові. Його щоденникові записи, естетичні трактати і, звісно ж, славетні пісні-канто являють собою напрочуд ширу сповідь найбільшого поета Італії XIX віку.

Коротке життя Джакомо Леопарді (1798—1837) було печальнє й небагате яскравими подіями. Народився він у містечку Реканаті в збіднілій аристократичній родині. Його батько, граф Мональдо Леопарді, був людиною консервативних поглядів і затятим католиком. Навіть після смерті сина від нього ховали вірші Джакомо — графові вони здавалися вільно-думними й блюзнірськими. Схожих поглядів дотримувалась і поетова мати — маркіза Аделаїда Антічі, жінка вольгота й сувора. Згадуючи роки юності, Леопарді пише 1826 року: «Тільки елементарні начатки знань дістав я від педагогів. Зате в моєму розпорядженні опинилася багата батькова бібліотека. В ній я і проводив усе своє дитинство і першу молодість, доки витримувало мое здоров'я. Воно розхиталося від непомірних занять, яким я... з десятирічного віку присвятив себе всього без перерви та відпочинку... Продовжував я це безнастянно, протягом семи років, поки вкрай зіпсував собі зір і мусив цілий рік (1819) прожити, нічого не читаючи. Тоді я почав думати й полюбив філософію. Їй і спорідненій

з нею літературі я відтоді й присвятив себе всього». Кволий і хворобливий юнак місяцями не встає з постелі, але продовжує самовіддано працювати. Уже в п'ятнадцять років він був автором перекладу «Мистецства поезії» Горація, «Трактату про помилки давніх народів», «Історії астрономії» тощо. Тоді ж зароджується всепоглинаюча поетова любов до античності.

Покинувши 1822 року Реканаті, Леопарді подається до Рима. Довгождана воля розчарувала його. З Рима він пише сестрі Паоліні: «Людське щастя — сон. Світ не тільки не прекрасний, він просто нестерпний... Доброчесність, співчуття, велич душі не лише єдина втіха в нашому житті, але й єдине мислиме в ній благо».

Між історією людського життя й історією часу існує зв'язок, що його буває нелегко визначити. Словенним злигоднів було й існування багатьох попередників поета: Данте, Т. Тассо... Однак трагедія Леопарді — це насамперед трагедія митця-романтика з його загостrenoю чутливістю, всепоглинаючим пориванням до краси. Всякчас дійсність поставала перед ним у своїй щонайницішій, щонайтривіальнішій подобі. Ненавидячи закутковий побут Реканаті, Леопарді мусив прожити тут безвійно багато років. Юнак, що мріяв про славу — «Я хотів би піднестися високо, стати великим, безсмертним завдяки розуму та знанню», — приречений давати приватні уроки грецької та латини, займатися нудним для нього редактуванням перекладів давніх авторів. Людина,

що нестяжно прагла любові — «Мені не треба ні
шани людської, ані слави, ані ще чогось такого,—
мені потрібна сама лише любов», — Леопарді стика-
ється тільки з байдужістю і презирством. 1830 року
поет познайомився у Флоренції з Фанні Тарджіоні
Тоцетті, якій присвятив вірш «Аспазія». Зовні при-
хильно приймаючи палкє почуття поета, світська
красуня за його спиною сміялася з «горбатенького».
Конфлікт високих поривань і почуттів людей мисля-
чих, обдарованих тонким художнім сприйняттям,
з одного боку, й грубої прозаїчної реальності, з дру-
гого, — одна з домінант романтичного мистецтва. Не
випадково французький поет-романтик Жерар де
Нерваль незадовго до самовбивства обмірковував
план книжки «Мрії та життя». Трагічно переживаю-
чи свої розходження з довколишнім світом, Леопар-
ді, однаке, не приходить до мізантропічного запере-
чення дійсності. Хворобливо-вразливий і мрійливий,
поет був наділений сильною волею і гострим кри-
тичним розумом. Усе його життя — боротьба за
свою людську гідність. «Прагну любові, любові,
вогню, ентузіазму, життя», — звертається він до сво-
го друга, критика П'етро Джордано в листопаді
1822 року. У листі до брата Карло поет знов вигу-
кує: «Ради бога, люби мене! Мені необхідна любов,
любов, любов, огонь, ентузіазм!»

Навіть у «світовій скорботі» Леопарді більше жа-
дання дії, ніж пасивної споглядальності. Не інтимні
переживання, а сумна доля всього людства хвилює
його. Точкою відліку стають бідування сучасної

Італії. Поет не прийняв повстання карбонаріїв, так само як і руху «Молодої Італії», вважаючи їх приреченими на невдачу. В сатиричній поемі «Батрахоміомахія» сучасна поетові Італія відбита в гротескному образі країни Мишатії. З гірким сарказмом зображає автор рабство підкореної Мишатії, її силкування повернути собі незалежність. Однаке поряд із нищівною іронією в поемі є і напруженоліричні роздуми про необхідність справжнього звільнення батьківщини.

Прагнення активної дії і водночас нерозуміння перспектив історичного розвитку, чому значною мірою сприяла політична необізнаність поета,— ось де основа тієї моральної позиції, що знайде вихід у «світовій скорботі» Леопарді. Ситуація постане перед нами в її особливо трагічному ракурсі, коли ми пригадаємо, що йдеться про митця, який сприймав мов щось дуже особисте пророчу глибину поезії Данте й тираноборчий пафос Альф'єрі. Спrijмаючи минущі закони несправедливого суспільства як одвічні закони природи, Леопарді не скоряється їм. Пізнання глибин скорботи для нього — шлях до неприйняття існуючого зла. Ослаблення трагічного чуття життя — початок примирення.

Напруга романтичної скорботи поєднується в роздумах філософа й поета з просвітительською апологією дії. Лише в діяльному існуванні можлива самореалізація особистості. «Ненавиджу ницу обережність,— пише він 1819 року.— Вона розхолоджує, вбиває прагнення до великих діянь. Хай мене на-

зывають безумцем, але ж велики люди завжди заслуговували цієї назви». Гордий пафос цих слів нагадує і німецьких «бурхливих геніїв», і російських декабристів. Порівняймо їх хоча б із зверненням К. Рилєєва до М. Бестужева: «Вір мені, що кожен день переконує мене в необхідності моїх дій, у майбутній загибелі, якою ми повинні купити нашу першу спробу для свободи Росії». Думка про самозречення, продиктована епохою революційних діянь, невіддільна й від етичних норм Рісорджіменто. Не випадково відомий критик, діяч італійського Рісорджіменто Карло Тенка пише про Леопарді як про поета, що виспівав сучасну скорботу Італії, сам дух європейської поезії в її трагічному захисті свободи й гідності людського розуму.

* * *

Творчість Джакомо Леопарді посідає провідне місце в романтичній поезії Італії. Характерна для літературної епохи внутрішня неоднорідність художнього методу письменника. Яскраво виражене романтичне начало поєднується в його творіннях з елементами класицизму. Багато що провіщає реалістичну mannerу письма.

Леопарді, один із найсамобутніших поетів-романтиків, «нової поезії» не прийняв. Цікава з цього погляду його участь у полеміці прихильників і противників романтичного мистецтва, що спалахнула

після публікації статті Л. ді Бреме про Байронового «Гяура» в перекладі Россі. Романтизм для Бреме — це насамперед мистецтво нового часу, яке спирається на світовідчуття людини XIX сторіччя. Не сурова гармонія Горація, а мрійливість Оссіана суголосна новому сприйняттю. Слідом за Шеллінгом, ді Бреме сприймає довколишній світ як вічно оновлюване у своїй єдності розмаїття явищ.

Леопарді демонстративно не прийняв концепції ді Бреме. Обурило поета передовсім заперечення античної традиції. У своїй оцінці античності Леопарді багато в чім продовжує традицію XVIII століття. Деякі його судження співставмо, наприклад, із положеннями статті Ф. Шіллера «Про наївну і сентиментальну поезію» (1794—1796). Як і Шіллер, Леопарді протиставляє «наївну» поезію древніх, яка безпосередньо відбивала поетичне почування життя, аналітичній і позбавленій широті «сен-тиментальній» поезії нового часу. Зводячи свою естетику на класичному ґрунті, Леопарді, проте, доходить висновків, близьких до романтичного мистецтва.

Не гармонії вмиротвореності, а правди героїчного шукав Леопарді у витворах великих майстрів минулого. Його інтерес до минулого породжений сучасністю. Для італійського митця такий шлях був особливо драматичний. Адже сучасна поетові убога й сплюндрована Італія вбачала в античності витоки своєї історії. Не переможець Ахілл, а захисник батьківщини Гектор був улюбленим персонажем

автора «Роздуму». В античному епосі Леопарді знахodив те, чого, на його думку, бракувало сучасному мистецтву: геройчний ентузіазм і справжню народність. Геродот писав свою історію для того, щоб прочитати її всьому народові. Всенародним святом були літературні змагання у давній Елладі. Прекрасні своїм багатоголоссям древні хори: «На сцені з'являється весь народ, саме потомство...» Мистецтво буде сповнене величі й природності, вважає поет, лише тоді, коли його слухачем буде народ. Відмовитися від античної традиції для Леопарді означало б відмовитись і від надії на воскресіння національної літератури.

Романтизм Леопарді був іншим, ніж романтизм ді Бреме. Згодом суперечності між авторами згадуються. Леопарді, що категорично заперечував у 1818 році концепцію світу Шеллінга, сам прийде до розуміння вічно оновлюваної єдності всього сущого. 1821 року поет зазначає: «Наука про природу є лише наука про зв'язки. Всі успіхи людського духу полягають у відкритті зв'язків». Але й німецьку філософію тотожності він сприйняв через призму такого близького йому античного світовідчуття. В матеріалістичному пантеїзмі древніх він побачив дещо, співзвучне сучасності, потрібне людині XIX сторіччя.

* * *

Живі зв'язки з попередніми й співіснуючими художніми системами знаходимо і в ліриці Леопарді. Границю щирої ліризм поєднується у його творах із поглибленою, навіть сухуватою філософічністю. Пророчий пафос Данте, витончена чуттєвість Петrarки, шаленство Альф'єрі розчиняються в романтичному сум'ятті почуттів, знаходячи кінцеву довершеність у строгій, класичній гармонії ліній. Лірика Леопарді — водночас героїчна й інтелектуальна. Сила почуття і сила думки мовби урівноважують одна одну.

Перші ліричні твори поета, які він називав канто, з'являються в 1818—1821 роках. В італійській літературі — це час напружених художніх пошуків. Саме в ці роки досягає свого апогею рух карбонаріїв. Ріст національної самосвідомості відбивається і в літературі, що її душою стає політика. Співзвучні духовному кліматові епохи й ранні патріотичні канто Леопарді: «До Італії» (1818), «На пам'ятник Данте» (1818), «До Анджело Маї» (1820), «На весілля сестри Паоліни» (1821), об'єднані спільною тематикою.

Канто «До Італії» по праву вважається вершиною патріотичної лірики Рісорджіменто. Італія, до якої звертається поет, постає перед нами в образі прекрасної, але стражденної жінки. Руки її скуті ланцюгами, голова опущена. Але і в горі вона зберігає велич і гідність. Її врода — врода античної богині.

Поетичний образ тяжіє до скульптурного втілення, воскрешаючи в пам'яті твори різьлярів древності. Печальна доля батьківщини пробуджує в душі ліричного героя обурення. Поет то гнівно звинувачує, то впадає у відчай. Його вірш зумисне нерівний, позбавлений музичної наспівності. Постійне чергування вигуків і риторичних запитань створює особливу напруженість віршового ритму. Бар'єри часу й простору зникають. Поет чує гамір битви, бачить блиск зброї. Але це не бій за свободу приниженої і катованої Італії. Сини її воюють у військах Наполеона во славу своїх поневолювачів. Тема недостойних синів Італії вводиться цитатою з роману Уго Фосколо «Останні листи Якопо Ортіса»: «Та де ж сини твої?..»

Ганьба сьогодення оживляє в пам'яті образи геройчного минулого. Але не імператорський Рим приваблює автора канто. Еллінські юнаки, що віддали життя за свободу вітчизни, близькі ліричному «я» поета. Найвище для нього щастя — загинути з усмішкою на вустах, окропивши свою кров'ю землю нещасливої батьківщини. Така смерть достойна героя: «Я сам за тебе кинуся у бій! Хай кров моя запалить Богонь у грудях італійцям!»

У цьому глибоко особистому творі характер поета, його погляди на сучасність відбилися з незвичайною виразністю. Це канто позначене й особливою художньою майстерністю. Леопарді в ньому не раз звертається до досвіду своїх попередників, передовсім таких любих йому Данте й Петrarки. Сам пое-

тичний образ Італії, очевидно, породжений дантівськими терцинами («Італія — раба») й лунким віршем канцони Петrarки («Італія моя»). Зберігається в ньому вірність пісенній строфі Петrarки. Використання архаїчної лексики, яке надає канто особливої урочистості, нагадує про сліди класичної двомовності всередині національної мови. Ренесансні ноти в цій патріотичній симфонії змінюються грізними акордами монологів В. Альф'єрі. Повтори займенника «ти» посилюють риторичну дикцію вірша, порушення порядку слів підкреслює нерівний ритм канто.

Ряснота асоціацій, однаке, не породжує відчуття еклектизму. Скорше навпаки. Сама тема канто передбачає цю художню подорож у часі. Минуле й теперішнє Італії поет охоплює поглядом як епізоди единого процесу. Свідома орієнтація на літературну традицію невіддільна від романтичного тяжіння до глобальності, узагальнено поетичного бачення історії.

Тема відповіданості за судьби вітчизни звучить і в канто «На пам'ятник Данте». Контраст минулого й сьогодення знов визначає сюжетну побудову твору. Минуле Італії, однаке, постає тут в іншому ракурсі. В «Думках», говорячи про свою любов до батьківщини, поет наголошує: «Не за могутність я люблю її — могутність її давно згинула; не за чудовий клімат — це мені байдуже; не за її прекрасні міста — до них мені мало клопоту, а за геній італійської нації, за літературу, яка з усіх літера-

тур світу найближча до грецької і латинської». Італії, великому її мистецтву присвячене й це канто:

О дорогі, божественні мистецтва,
Живіть і славте наш сердечний люд,
Розрадо наша і надія,
Ви наша гідність, що не тліє!

(Переклад Д. Паламарчука)

Нагадуючи сучасникам про славу їхніх великих предків, Леопарді прагне пробудити в душах сучасників гнів до поневолювачів батьківщини. Нащадки поета-патріота Данте не повинні смиренно приймати рабство. Їхній обов'язок — боротьба за гідність вітчизни, що явила світові таке довершене мистецтво.

У ранніх громадянсько-патріотичних канто Леопарді розкривається сама епоха Рісорджіменто, її політичні проблеми, естетичні погляди. Обурено говорить Леопарді про загарбницьку політику Наполеона, про бездіяльність сучасників. Саме поняття боротьби автор сприймає гостро романтично. Ліричний герой канто — геройчний ентузіаст, самотній борець. Свідомість патріотичного обов'язку невіддільна в його душі від пристрасної жадоби діяльності в ім'я свободи батьківщини. «О душа щонайблагородніша, висока й мужня,— саме такою, а не іншою мала б бути лірика!» — вигукуб П. Джордано, поетів друг. І знов, через кілька днів: «О мій Джакоміно, який ти дивовижний і великий поет! Скільки честі, а може, й добра судилося тобі зробити нашій бідній матері — Італії».

Водночас із патріотичними канто, які щирістю

і громадянськістю почуттів нагадують лірику Шевченка й Петефі, Байрона та Міцкевича, Леопарді створює низку ідилій: «Безмежність», «Вечір святочного дня», «До місяця», «Сон», «Самотнє життя». Це невеликі, найчастіш пейзажні замальовки, сповнені глибокого філософського змісту.

Цікаве в цьому плані канто «Безмежність», за часом — перша з ідилій. Простий звичний пейзаж — пустельний пагорб, живопліт,— оживас, пройшовши через сприйняття ліричного героя. Читач немовби відчуває легкий подих вітерцю, що заплутався в гіллі дерев, чує заворожливе мовчання безмежності. Природа в цьому канто — щось сильне, вічно оновлюване. Відчувши її незміrnість, людина наближається до таємниці буття.

Поняття безмежності постійно осмислювалось Леопарді-поетом і Леопарді-філософом. Одну з вартостей античної поезії він вбачав якраз у її орієнтації на безмежність. Малюючи річ, античні майстри зображали її кількома мазками, надаючи цілковиту свободу уяві. Сухий раціоналізм сучасних поетів неминуче тягне їх до обмеженості, кінцевості. Слід, проте, згадати, що схожі думки висловлювали й поети-романтики, наприклад, Новаліс, який вважав, що «в кожному поетичному творі крізь запони правильності має просвічувати хаос».

Хвилююче почуття невизначеності пронизує поетичний лад канто «До місяця». Його романтичний колорит виразніший. Розчинившись у мінливому місячному сяйві, щезла чіткість ліній. Світ, побаче-

ний поетом крізь завісу сліз, що заливають йому очі, став хисткий і туманий.

Природа, людина, час — ключові образи ідилічних канто Леопарді. Ми їх знаходимо і в поезії «Вечір святочного дня». Світ, створений поетовою уявою, впізнаваний у своїй мінливій сталості. Знов безвітряна місячна ніч, спить природа. Почуття вмиро-твореності й спокою однаке несподівано зникають. Споглядальність поступається місцем емоційному вибуху почуттів:

І себе питаю,
Чи жити ще мені лишилось довго,
Й на землю падаю з трепетнням, з криком.
Ця літня зелень! Ці жахливі дні!

(Переклад Г. Кочура)

Заголовок канто зазвучав по-новому. Святочний день минув, йому на зміну приходять будні. Швидкотрільність часу жахає поета. Трепетний захват перед безмежністю полішає ліричного героя. Філософський конфлікт несподівано наповнюється політичним змістом. Адже час замахнувся навіть на велике минуле Італії, викравши славу її могутніх предків. Нащадки забули їхні героїчні діяння.

Ліричний герой громадянських канто — полу'янний борець, патріот. Ліричний герой ідилій — мислитель, філософ. Відмінні сфери їхньої дії: світ суспільних відносин і світ природи. При всій своїй зовнішній несхожості вони, проте, внутрішньо близькі. Споріднюють їх насамперед бунтівний дух, прагнення перевороти пасивність, нерухомість. Гостро переживаю-

чи свою самотність, вони не скоряються, не втрачають віри в духовне відродження людини.

Після 1822 року в поезії Леопарді посилюються скорботні ноти. Пристрасна емоційність ранніх канто дедалі частіше змінюється стриманою медитативністю. Це час створення філософсько-ліричних віршів: «Брут молодший» (1822), «Остання пісня Сапфо» (1822), «Гімн патріархам» (1822), «Нічна пісня пастуха, що кочує в Азії» (1830), «Тиша після бурі» (1830), «Любов і смерть» (1833) — й кількох власне ліричних: «Відродження» (1828), «Спомини» (1829), «До себе самого» (1833), «Аспазія» (1833) та інших.

Напружена думка поета спрямовується тепер до проблем трагічної недовершеності світу. Він прагне осягнути цей світ у всій його дисгармонійності, осмислити роль, призначену людині в складному й ворожому їй універсумі. Леопарді аж ніяк не збирається цілком відмовлятись від своїх давніх поглядів. Але дійсність, міняючись, породжувала нові проблеми. Канто писалися в період політичного лихоліття, що настало після розгрому карбонарського руху. Спад революційних настроїв супроводжувався духовною кризою, і вплив її відчув на собі й творець канто. Здавалось, сама логіка історії виключала можливість героїчної дії. Прямий діалог із сучасниками втратив свій смисл. Поет-трибун, що досі гнівно викривав бездіяльність своїх сучасників, став поетом-філософом, якого хвилює трагедія людського буття.

Глибоко вистраждана потреба осягнути довколишнє — така особистісна основа філософських канто Леопарді. Поет прагне проникнути в саму суть явищ, пов'язати трагічні проблеми сучасності з глобальними питаннями буттєвого плану. Проте ця «мандрівка до витоків» виявилася зовсім не простою. Розум не знаходив пояснення чи виправдання багатьом сферам людського життя. Звідси — пессимізм, трагічний надрив, відчуття нескінченної соломотності. Однаке, навіть усвідомивши свою ущербність, ліричний герой канто не скоряється, а повстас проти природи, що створила його нещасним.

Дерзновенність думки властива геройні канто «Остання пісня Сапфо». Світ природи, що оточує Сапфо, чарівливо прекрасний. Словнені величі розбурхані стихії, зворушливо чудова краса погідного дня. Але колишня гармонія світу й людини втрачена. Поета не задовольняє вже й руссоїтська концепція всесвіту: «Картина природи являла мені тільки гармонію та пропорції, картина роду людського являє самі лише сум'яття і нелад!» Леопарді розвиває цю антitezу, вносячи в неї елементи романтичного богоборства. Природа сама винна в існуванні хаосу. Людина — ізгой у цьому світі.

Абсолютизаючи історичну суспільну несправедливість, добачаючи в ній прояв вищої необхідності, поет не змиряється з цим. Природа — джерело зла й нещастя. Внутрішній світ людини зовсім не таєкий. Адже для нього природні стремління до духовної свободи, тяжіння до краси. Недовершеність,

дисонансність буття викликають у герой Леопарді почуття гострого, глибоко особистісного болю. Але і в відчай вони адобувають мужність. Природа по-збавила Сапфо надії на людське щастя, створивши її потворною. Сваволя природи викликає у геройні пристрасне обурення. Вона жадає щастя, краси, дії. Не приймаючи дарованої їй жалюгідної долі, Сапфо добровільно йде з життя. Кінчалося життя самогубством і Брут («Брут молодший»), виступаючи проти долі, що засудила людину на вічне рабство. «Мої почуття до судьби завжди були й тепер такі, якими я зобразив їх у «Брутові молодшому», — писав незадовго до смерті Леопарді. — Я маю досить мужності, щоб не намагатися зменшити тягар моїх нещасть ні легковажною надією на гадане майбутнє блаженство, ні ницюю покірністю судьбі».

Особливої вивершеності філософські погляди поета набувають у так званих «великих ідиліях»: «Нічна пісня пастуха...», «Любов і смерть». «Нічна пісня пастуха...» — один із найдовершенніших його творів. Натхненний ліризм поєднується в «Пісні» з незвичайною напруженістю думки. Все в цій поезії метафоричне й водночас напрочуд конкретне. Безконечність тут — не абстрактна категорія. Ми «переживамо» безконечність, майже дотикаємося до неї. Безмежні поля, осянені місячним світлом, нескінченні дороги, якими бреде самотній пастух і його невелика отара. Перед нами знов постають знайомі образи: нічний ландшафт, місяць. Але цей пейзаж породжує зовсім інше почуття. В ранніх канто-

рой спрямовував свій допитливий погляд удалину, мріючи в таємності нічного неба побачити відбиток вічної тайни буття. Довкола нього був звичний, хоч і сумний пейзаж: заснуле містечко, околиці. Поета вабила не так сама безконечність, як її сприйняття ліричним героєм. Нині безконечність — це саме втілення непорушних і жорстоких законів світобудови.

Бреде дикими пустелями Азії пастух, крок за кроком відмірюючи землю в безцільному своєму, знов і знов повторюваному рухові. Некванно пливе в небі місяць, осяваючи йому шлях. Ми ніби ще раз бачимо ту саму картину, але вже згори. Згорблена постать старого здається тепер ще жалюгіднішою, а пустеля — ще безмежнішою. Пастух — мізерно мала часточка всесвіту. Він слабкий, беззахисний. Короткий та обтяжливий його земний шлях. Місяць — безсмертне світило, що байдуже споглядає страждання людини. І все ж обидва вони однаково невільні, безсилі зупинити своє осоружне блукання. Єдиний жорстокий закон буття тяжіє над ними, подолати його не дано ні смертній людині, ні божеству.

Тема блукань була органічна для мистецтва романтиків. Образ приреченого на вічне блукання героя є в Жуковського й Шеллі, Шлегеля, Ленау й Вагнера. Найчастіше це персонаж, проклятий за вину перед людьми чи за повстання проти деспотизму богів. Герой Леопарді і близький до романтических «блукальців», і відмінний від них. Єдина причина

його страждань — у тому, що він людина. Трагічна вина не тяжіє над ним. Тим більш обґрутований його бунт проти жорстокої сили природи. Зухвала думка завдає героямі страждань, але пастух не хоче, мов та жалюгідна отара, знайти спокій у незнанні своєї долі. Стомлений, придавлений важкою ношою до землі, пастух мріє про політ. Героїзм думки притаманний самій природі Людини.

Джакомо Леопарді в «Пісні пастуха» — насамперед поет думки. Декламаційний тон ранніх канто зникає. Майже не використовуються риторичні вигуки. В ідилії переважає запитальний стиль. Питаннями, що липшаються без відповіді, поет висловлює свої сумніви, бунтівні почуття. У своїх канто Леопарді взагалі охоче використовує нову вільну метрику вірша. Він то відмовляється від рими, то вдається до неї, чергуючи римовані й неримовані рядки.

Збагнути трагізм і героїку людської долі прагне Леопарді і в ліричних канто другого періоду. Створення інтимної лірики — одне з досягнень романтичного мистецтва. В поезії романтизму підвищується узагальнююче значення жанру, що характерне й для ліричних канто Леопарді. Його «Консальво», «Сільвія», «Аспазія» сповнені глибоко філософського, символічного значення. Герой канто — насамперед мислитель, що прагне збагнути природу любові, осмислити жорстокі закони світобудови, які перетворюють це найпрекрасніше почуття на джерело страждань для людини.

Всеохопливий протест почуттів і розуму проти

будь-яких зважів, що сковують людську природу,— лейтмотив філософської лірики поета 20—30-х років. «Поезія Леопарді 20—30-х років з усіма її протиріччями відбила у філософській і ліричній площині те жадання дії, жадання боротьби, яке було домінуючою думкою кожного італійця», — наголошує І. К. Поляхтова, автор низки робіт, присвячених творчості поета. І далі: «Що затятіше писав італійський лірик про загибель, то дерзновенніш мріяв про відродження».

Пізніша творчість Джакомо Леопарді припадає на 1833—1837 роки. Визвольний рух в Італії переживав новий підйом. Активізація духовних сил у країні відгукнулась і в творчості Леопарді. В ці роки поет створює три великі твори: «Палінодію» (1833), «Дрік» (1836) та «Параліпомени до «Батрахоміомахії» (1837). Вони написані в новій для митця манері. Історична дійсність знову вторгається до світу його поезії. Малюнок стає виразнішим, сатирично рельєфним.

Сатиричною фрескою є, наприклад, «Палінодія» (гр.— «зречення»), яка продовжує багато в чому традиції просвітительської сатири. Слідом за Вольтером і своїм співвітчизником Дж. Паріні Леопарді використовує засіб гаданого звеличання. Поет зумисне зрікається колишніх помилок. Світ видавався йому недоладним, людське існування — безвідрядним. Але, може, він помилявся і на землі нарешті запанувало всезагальне благоденство? Виникає нова антитеза: видиме і суще. Вже не вся історія

людства, а XIX вік у всій його складності притягав увагу поета. Безмежна пустеля буття («Нічна пісня») набуває чіткості й виразності географічної карти. Миготять географічні найменування: Марокко, Бостон, Індія, Європа. XIX вік постає в диму сигар, вигуках газетярів, гуркоті машин.

Композиція вірша вільна й розкута. Поет демонструє все нові грані створених ним поетичних образів. Своєю насиченістю сатиричний текст починає нагадувати газету, друкарський аркуш якої легко вміщає найрозмаїтіші повідомлення. Ця схожість не випадкова. Адже саме газетне слово є для Леонарді втіленням брехні й лицемірства. З гіркою іронією дякує поет газетам. Адже саме вони відкрили йому очі на всі блага, що їх дає технічний прогрес. Якщо вірити пресі, людство уже вступило в епоху всезагального благоденства. З дошкільністю, гідною Свіфта, говорить поет про гадані блага, даровані людині буржуазною цивілізацією. Про сосну, що точить мед, безперечно могли б помріти й славетні академіки з Лагадо. Навмисне захвалювання обертається затятим неприйняттям. Газетний аркуш мовби зіжмакано і презирливо одкинуто геть. Його фальшиві фрази приховують правду про руйнівну владу грошей, про кровопролитні війни, що провадяться в ім'я збагачення. Одним із перших у літературі творець «Палінодії» присвячує кілька викривальних рядків і «американській демократії», антигуманна сутність якої ще не була зрозуміла більшості його сучасників.

Зберігаючи близькість до поетики просвітительської сатири, «Палінодія» виходить за її межі. Леопарді, людина палкої, страдницької душі, сприймає недовершеність капіталістичної цивілізації як глобальну космічну трагедію буття. Романтична антитеза «людини — несправедливий світолад» присутня і в «Палінодії». Не згасає і богоборчий пафос канто. Він невіддільний від чіткої моральної позиції автора. Поетові болить за людину, він нівтомно шукає відповіді на питання про причини зла, що панує в світі. Іронічна тональність вірша, контрастуючи з трагічним змістом авторських роздумів, увиразнює внутрішню напруженість цього пошуку.

Наприкінці творчого шляху поета його трагічне світосприйняття втрачає колишню цілісність. У «Палінодії», наприклад, хоч і зберігається думка про всезагальність зла, проте саме поняття зла набуває цілком визначених прикмет часу. Ще ближче до подолання пессимізму підходить Леопарді в поемі «Дрік, або Квітка пустелі». Ця поема — алегоричний твір. На неродючому ґрунті Везувія звісся тендітний та беззахисний кущик дроку. Постійна небезпека бути знищеним вогняною лавою не лякає скромної квітки. Безстрашно стойть вона, обдаровані світ своїми ніжними пахощами. Маленький кущик дроку і мертві пустеля. Багато що в цьому образові здається знайомим. Адже кам'янистою пустелею брів зморений Пастух. У «Дрокові» лихе начало, втілене в природі, здавалося б, наділене ще більшою могутністю. Вогнедишний Везувій тайтъ

у собі страшну загрозу несподіваного знищення всього живого. Та саме тепер виникає сумнів у все- силлі зла. Маленький дрік виріс на мертвій землі, й вона ожила. З'явився тендітний росток надії.

Поема вражас дивовижною витонченістю малюнка. Чутлива, легко вразлива душа митця постає тут у всій своїй незахищенності. Й водночас у кожному її образі — сила думки, що жадібно прагне пізнання. Що є людина в цьому безмежному світі грізних сил природи? В чому її призначення? З фаустівською наполегливістю знов і знов вертається поет до цих питань. Квітка, що росте в пустелі, для Леопарді — символ людського дерзання. Патетично звучить у поемі прометеївська тема. Людська доля печальна. І все ж призначення людини не в покорі, а в дерзновенному неприйнятті своєї судьби. Великий той, чиє серце відкрите для людей, сповнене любові та людяності:

...хто гнів і зненавиду
На брата не звертає,
Що гірш за всяке лихо,
І знов же винуватить не людину
В тих злигоднях своїх...

(Переклад М. Литвинця)

Полум'яний борець і сумовитий філософ, Джакомо Леопарді прагнув пояснити й змінити світ. Його канто будили думку, а отже, спонукали до дії.

* * *

Перу відомого англійського прозаїка А. Конан Дойла належить есе із загадковою назвою: «За чарівни-

ми дверима». Зачиніть двері вашої кімнати, запевняв письменник, і ви опинитеся в чарівній, прекрасній країні. Все нице, все негарне залишиться позаду. Перед вами ваша книжкова поліця, де рядами стоять томи, пропахлі друкарською фарбою. Кожна оправа ховає в собі живу людську душу. Простягніть руку — і поряд з вами опиняться ваші благородні друзі. Це видання може збільшити їхнє число. Вперше український читач дістас змогу проникнути в світ поезії Джакомо Леопарді. А зараз починається розмова з поетом...

Олена АЛЕКСЕЄНКО

ПОЕЗІЇ

ДО ІТАЛІЇ

Моя вітчизно, бачу я портали,
Колони й арки, статуй і плити
Далеких предків, та не бачу слави,
Ні лаврів, ані криці, що колись
Обтяжувала прабатьків. Ти стала
Беззахисна, чоло одкрите,
Ти без шолома й панцера на грудях!
О леле, скільки ран у тебе,
Яка скривавлена, бліда й забута
Ти, найпрекрасніша з жінок!
Скажіть, благаю, земле, небо,
Хто сплюндурав її, ба гірше — пута
Накинув їй. Тепер простоволоса,
Занедбана і безпорадна,
Ховаючи у пелену чоло,
Сидиш і плачеш ти у час негоди.
Ридай, Італіє, якій було
Призначено звестися над народи
Усупереч мінливій долі!
Моя Італіє, якби
Два джерела замість очей ти мала,
І то не стало б сліз оплакатъ
Твоїх утрат, скорботи і ганьби!
Колись владарка, ти рабиня нині,

І всяк, хто згадує твою пишноту,
Сьогодні каже: «Так, колишня велич
Звелась ні на що!» А чому, о леле?
Де честь твоя, де гідність і відвага?
Хто вибив з рук твоїх меча?
Хто підступом і зрадою зірвав із тебе
Пурпурну мантію і золотий вінок?
Скажи, коли і як із висоти такої
Так низько впала ти?
Хто оборонець твій,
Чи лицарі перевелися? Зброї, зброї!
Я сам за тебе кинуся у бій!
Хай кров моя запалить
Вогонь у грудях італійцям!
Та де ж сини твої? О, я вчуваю
Бряжчання зброї, гуркіт колісниць,
І гук, і сурми. То в чужому краї
В диму та полум'ї давенять мечі
Дітей твоїх. Поглянь,
Поглянь, Італіє: чи то лиш сниться,
Чи й справді там комонні, і піхота,
І зброї блиск, мов спалах блискавиці
У хмарах грозових? Чому ж одводиш
Тремтливий погляд свій. Твоє там військо!
За віщо ж гинуть на полях чужих
Сини твої? О боги! Італійські
Мечі твоєму ворогу слугують!
Нешчасний той, хто на війні вмирati
Не за вітчизну мусить і дітей своїх,
Не за дружину вірну, а за ката,

Той, хто, конаючи, не міг сказати:
«Мій рідний краю,
Життя, яке ти дав, тобі вертаю!»
Благословенні ті часи далекі,
Коли на смерть ішли за батьківщину
Когорти лицарів, і Фесалійські
Ущелини, де жменька греків
Лукаву долю й персів подолала.
Здається, хвилі, дерева і скали
Мандрівцям стиха гомонять донині,
Як купою на купі
По всьому берегу на цій долині
За Грецію лягли звитяжці трупом.
Скажений Ксеркс майнув тоді навтіки
За Гелеспонт і правнукам найдальшим
Став посміховиськом навіки.

А на Антельський пагорб, де, полігши,
Безсмертні стали ці святі герої,
Піднявся Сімонід.

Дивився він на скорбне поле бою,
І струмували слози по щоках.
Він ледве на ногах тримався
Із лірою в руках.

— Щасливі ви, що за вітчизну любу
Охоче ішли на битву і на згубу,—
Вас любить Греція й шанує світ.
Яка любов, яка шалена пристрасть
Жахливій долі навстріч вас вела?
Чому веселою для вас була

Остання у житті година,
Що з усміхом ступили ви
Той крок скорботний і важкий?
Здавалося, ви йшли на бенкет, не на жертву,
На певну смерть, де ждали вас
Лиш морок Тартару і хвиля мертвa.
Там не було убитих горем,
Ані дружини, ні дітей при вас,
Як, неоплакані, у смертний час
Конали ви на березі суворім.
Ta ждала персів неодклична кара:
Як падає на череду драпіжний лев,
Боки й хребет шматув бугасві,
Тоді впивається зубами в карк
І люто шарпав підгорля,— так
Ватагу перських розбишак
Спіткала еллінська відвага й гнів.
Ущент напасники розбиті ниці,—
Довкола трупи коней і людей,
Ген крізь розметані і шатра, й колісниці,
Біжать недобитки, а перед них
Блідий, розгублений тиран.
Знеможені і кров'ю вражих ран
Забризкані, уже й герої греки
Один за одним падають.
О, слава невмирущим вам,
Хто житиме в легендах і піснях народу!
Пообриваються скоріше зорі
І, зашипівши, позгасають в морі
Бездонному, аніж любов до вас

В людських серцях погасне.
Могила ваша — вівтар. Матері сюди
Дітей приводять нині,
Щоб крові вашої сліди
Їм показати і вклонитись вам.
До вас, благословенні, припадаю,
Цілую ці грудки й каміння,
Що славлені по всій землі навік.
О, чом не міг я полягти із вами,
Священну землю кров'ю окропити!
Якщо ж не випала для мене доля ця,
Нехай звучить із волі неба, о герой,
У громі слави вашої гучної
І слава скромна вашого співця!

НА ПАМ'ЯТНИК ДАНТЕ,
споруджуваний у Флоренції

Під миру білим крильми
Уже народ наш згуртувався знову,
Але від пут душевної дрімоти
Ще й досі не звільнились ми.
Нешчасний край нестиме ті кайдани,
Аж доки прикладу не перейме
Великих прадідів своїх.
Моя Італіє, схилися перед ними,—
Ти ж овдовіла, як не стало їх,
А ті, хто є, не варті шани.
Поглянь назад: о, скільки там імен гучних!
Проймися ж соромом, прокинувшись з ганеби,
Ридай і гнівно нарікай на себе,
Бо нині плач без гніву — річ даремна.
Повстань во гніві правім і святім,
Зведись і порівняй же їх —
Преславних прадідів і правнуків нікчемних!

Прибувші в край тосканський, неблизький,
Питали нас чужинці, де Він,
Де спочива прославлений співець, який
До меонійського співця піднявся.
І їм — о сором! — в нас відповідали,

Що не лише його холодний прах
В землі чужинній, на вигнанні
Занедбаний лежить,
А ѿ досі ти, Флоренціє, ще не подбала,
Щоб тут, у своїх мурах, на майдані,
Хоч камінь положить тому, за кого
Тебе шанує цілий світ.
О ви, достойні, що взялися змити
Цей знак ганьби із отчої землі,
За труд ваш будуть вас любити
І вік благословлятимуть всі ті,
Хто до Італії зберіг чуття святі.

Любов до батьківщини вас позvalа,
Любов до страдниці. Давно вона
Жалю в серцях дітей своїх не зна!
По днях погожих, нетривалих
Їй небо шле все тяжчі дні.
Від тих страждань, тривоги і одчаю
Вже сліз рясних потік не висихає
На матерніх щоках,
На одежині вбогій.
О вірні, праведні синове,
Почин жаданий ваш — святий!
Та де ж мені знайти б те слово,
Той пломінь чистий і живий?
Як запалить у серці кров,
Щоб труд ваш, о мужі великі,
Натхнення ваше і любов
Поглибити й прославити навіки?

Вам сил додасть сама лиш тінь Його
І щемом радості наповнить груди.
Хто ж ваших поривів огонь,
Зворушені обличчя ваші
Спроможний змалювати буде?
Таж смертних мова не здола
Проникнути в святі діла,
Як сказано: «Невігласи, йдіть пріч!»
О скільки сліз на цей священний камінь
Італія проліс! Чи зникне він?
Чи будуть знищенні роками
І ваша слава, і натхнений труд?
О дорогі, божественні мистецтва,
Живіть і славте наш сердечний люд,
Розrado наша і надія,
Ви наша гідність, що не тліє!
Звеличуйте ж і на руїнах
Італію!

І я скорботну матір вшанувати мушу
Єдиним тим, що в мене є:
Різцем вкладаєте ви в мармур душу,
Я ж слово їй несу своє.
Етруської поезії славетний отче,
Якщо з землі, яку з любов'ю
У світі ти так високо підніс,
Про наші заходи й долине вість
До ваших берегів — вона не вельми
Порадує тебе:
Тож мідь і мармур — то пісок і віск

Супроти слави славної, що по собі
Залишив ти. Якби
Тебе забули діти вдома —
Страждань жорстокіших, ще більших
Зазнав би твій народ невтішний,
Уже б ні кому в світі не відомий.

О, не за себе ти радієш,
Але за свій сердечний край,
Коли минувшина дідів бодай
На мить пробудить гідність
Твоїх синів ледачих, слабодухих
І змінить вигляд потурнацький їх...
Ба, навіть в час тяжкої боротьби,
Вже знічена, Італія тобі
Останню шану віддала як сину,
Коли ти остаточно в рай полинув.
А нині ось чого вона сягнула,
Колишня владарка, цариця!
Ти б не впізнав її, якби це
Побачив нині. Облягли її всі лиха.
Мовчу уже про давні рани, та сьогодні,
Коли звалилося найгірше з лихоліть,
Вона сплюндрована стойть
Над хмурум урвищем безодні.

Щасливий ти: тобі не довелось
Ганьби такої пережити,—
Не бачив ти, як бились наші жони

В обіймищах брутальних солдатні,
Не бачив, як міста руйнують, як вони
Спустошують оселі і лани,
Як ворог утвори високого мистецтва
Вантажив на вози, поганив,
За Альпи везучи в полон ганебний;
Не чув образ і голосу катів,
Що сповіщав під брязкання кайданів
«Свободу» нам. Чи є на світі
Такі страждання й глум,
Який би ще над нами не тяжів?
Що пощадили варвари неситі?
Якого храму, вівтаря не осквернив
Ненатлий зайдा?

Чому в лиху годину народились ми?
Чому не вимерли ми перше,
Аніж до нас ці нечестивці, вдершились,
Зробили наймичку із нашої вітчизни?
І гине честь її, вона уже й сама
Конає в лещатах залізних.
Нізвідки порятунку їй нема,
Ніхто їй не гамус болю
Жорстокого. Мій любий краю,
Марнуються життя і наша кров
Не задля тебе. І вмираю
Я не за твій гіркий талан,
Тому і гнів кипить у мене в сердці.
А скільки згинуло синів твоїх од ран
У битвах, десь на чужинецькім полі,

Не за твою, вітчизно, волю,
А за катів твоїх!

Якщо, о батьку, це тебе не ранить,
Ти, певно, сам себе там зрадив.
О безталанної Італії сини!
Достойні смерті крашої, вони
В краю суворому на ратнім полі
Конали. Їм усе було вороже:
Земля і небо, люди і голодний звір.
Скривавлені, півголі,
Їх тисячі лягло, де ложем
Був лід та сніг. У передсмертних муках
Італія ввижалась їм. Вони казали:
«Померти б нам не від негоди,
А від меча за честь і за свободу
Твою, вітчизно дорога.
Ми ж молоді і повні сили
Мремо незнані, без хреста й могили
Отут за вбійника твого».

Їх ремство чула там пустиня лиш північна
Та завивання крижаних вітрів,
Коли вони відходили навічно
У небуття. І трупи їх,
Розкидані по морю сніговому всюди,
Поживою ставали хижаків.
Валялись поруч там герой й страхопуди,
Чиї давно забуті імена.
Страждань ви чашу випили до дна,

Земля вам пухом, страдники забуті!
Ні тут, ні там
Спокою вік не знати вам,
Приреченим. В тяжких сконавши муках,
Спочинку вам-бо не знайти
На чужині, у крижаних просторах.
Сини скривавлені убогої вдови,
Так, як вона, нещасні тільки ви.

О, поки я живий, волатиму з мольбою:
Ледачий роде, обернись до предків
І на руїни глянь, на мармур і на храми,
Картини і сувої. Задумайся,
Яку-бо землю топчеш ты ногами.
Чого ж отут лишаєшся?
Вставай і йди собі!
Ні, не тужитиме вітчизна за тобою,—
Як тужить в горі по мужах великих,—
Якщо вже плодить ницих та безликих,
То краще їй зостатися вдовою!

ДО АНДЖЕЛО МАІ,

*що знайшов
Піцеронові книги
«Про республіку»*

Італе сміливий, пощо невтомно будиш
Ти наших прабатьків?

І їхнє слово із могил ведеш навіщо
В цей мертвий вік — його ж бо опосів
Нудьги туман тяжкий? Так гучно й віщо,
Так часто предків глас ще не лунав
Від днів тих богатирських,
Бо німував! Остільки воскресінь —
Чому, пощо? Заблисла мить — і встали
Ті гойні книги, вік їх зрити уяв,
Що порох монастирський
Во тьмі беріг їх, повні дум, горінь
Творіння діdnі. Що за дух тобі, італе,
Вділила доля! Марно, далебі,
Ми ганим дух, хвалу воздаючи судьбі.

Та вже ж без ради сил небесних, без призволу
В це наше забуття
Важенне, забарне, глухе, стосильне
Не бивсь би знов і знов — щомиті вороття! —
Отецький поклик. Знатъ, боги прихильні
Ще до Італії, іще з безсмертних хтось
Нам благоволить досі...

Отож пора і час — не зараз, то коли ж? —
Іржу зшкребти із доблестей італських,
близьк вернути!

Нам стільки вже почути довелось
У нашім безголоссі
Волання із гробниць, і попідземний двіж
Герої чинять, пнуться позабуті
Дознатъ, Італіє, чи ти і в ці роки
У серці давній страх плекаєш залюбки.

То ви ще маєте якусь на нас надію,
Славутні? Ще не все
Утрачено? Чи, може, вам запона
Прийдешнього відкрита? Бо мені несе
Воно руїну, біль, і де та оборона,
І непроглядна даль, і лиш казки та сни
Надія навіає —
Оце лише бачу. Вже ж успадкував плебей
Безчесний, підлій — ваші ті оселі,
Кров вашу висміяв, і слово, й труд ясний
Мов безцінь зневажає,
Не заздрить вічній славі, й стид не єсть очей
Йому, аколо пам'ятників знай веселе
Безділля грас... Наш цей нищості взірець
Послужить майбуттю для ліплення сердець.

Ніхто ж не дбав, о духу благородний,
Про отчий заповіт,
Ти дбав один — благословила доля
Тебе, аби ти вивів знов на білий світ

Ті дні, коли крізь забуття, мов крізь неволю,
Приходили, несли слова яси
Старі співці божисті,
Що їм природа, вкутана в казки,
Рекла, вони ж Афінам, Риму всолоджали
Шляхетний спочив. О часи, часи,
У вічний сон імлистий
Сповиті! Отже, згин ще неблизький
Італії, ще осоружне нам оспале
Безділля — й вітер в краї цім ще не одну
Підхопить на льоту іскрину запальну.

Ще не сколов був твій священний попіл,
Ти, хто судьбі чолом
Не бив, кому здавалося милішим пекло
За землю, що шмагала глумом, злом.
А пекло... Хто ще мав, як ми, таку запеклу
Недолю?.. Там твоя бриніла ще
Солодкомовна ліра,
Коли торкалися її твої персти,
Нещасний закоханцю! От як, із страждання
Італський спів зродився. Нас не так пече
Жорстока ця офіра,
Як душить нуд. Благословенний ти,
Кому життя плачем було! До смерку зрання
Докука в'яже нас; край люлі підроста
І на гробу сидить — та сама ніщота.

А ти прожив у зорях та морях, одважний
Лігурії ростку;

Ген за Стовпами, ген за тими берегами,
Де хвилю мовби чуємо шумку
У надвечір'ї,— плив ти безберегими річками
І сонце там десь зустрічав, коли
Для нас зайшло воно, і днину
Новонароджену, що згасла тут, у нас...
От зламано усі замки природи!
Тобі ті мандри до нових земель ой слави принесли,
А плив назад — пучину
Лиш дражнив. Гай-гай, світ пізнаний — ураз
Рости перестає, ще й вужча; хлопцю воді
І небеса просторіші здаються, і земля,
Ніж діду, що знанням свій погляд затуля.

Куди ті наші сни легкаві одлетіли
Про дивні племена,
Що в невідомих десь живуть краях? Про те, де зорі
Вдень спочивають? Чи про те, де тайна,
Де ложе завше юної Аврори?
Про старшої з планет тайний ніchlіг?
Умить вони де й ділісь —
Всю землю куцій умістив папір.
Все підрівнялося. Чого лиш не відкрито!
А й на вершок тим не зросли. З твоїх доріг
Та правда, що її добились,
Уяво люба, заверта нас, і з тих пір
Наш дух навік відлучено від тебе; в чар вповиту
Могуть твою дитинну забира в нас вік,
І втіху клопіт викрадати звик.

І ти ж тоді для снів родивсь, для тебе сонце
Світило молоде,
Палкий співцю турнірів та любові,
Ти сповнив мріями той вік щасливий, де
Жили, буяли вигадки чудові,
Нова Італії надіє. О палаці, тереми,
О лицарі, о донни,
О вежі, о сади! Як часто думав я
Про вас і сотнями дрібничок марних
Свій тішив ум. Тож правили людьми
Прекрасний шал, і дивна мисль бездонна,
І плинні радощі — та вже не з нами втіх сім'я,
Прогнали їх. А що лишилось? Що — як літ

прегарних

Зів'яне зелень? Років заметіль
Сплива, і тільки й є за все тривкіший — біль.

Торквато, о Торквато, в час той готувало небо
Нам — дух високий твій,
Тобі ж — самі лиш сліози. О Торквато
Несчасний! Навіть пісні тій твоїй живій
Не втішити було тебе; їй льоду не здолати,
Що ним тобі скували жар душі;
Ненавистю, злобою,
Труїв тебе тиран і міщанин. Любов,
Остання в нашому житті омана,
Покинула тебе. Твердою тінню, тьмою лжі
Здавалась ніщота речей тобі, а світ — сліпою
Пустелею. Вінець спіznілий не зборов
Твоеї смерті — милосердна й пожадана

Була вона тобі, не зла. Бо смертного кінця,
Спізнявши наше зло, всяк просить — не вінця.

Вернись, вернись до нас, повстань з могили,
Де німota й печаль,
Як знудьгувавсь за мукою, великий
Взірцю життя гіркого. Многий жаль,
Що ти спізняв, весь бруд тисячоликий
Стократ у нас помноживсь. Хто ж бо днесь
Тобі спочує вдома,
Як сам за себе всяк клопоче тут?
І дурістю хто не назве твою смертельну тугу,
Коли й сьогодні кажуть «божевільний» тут, не десь,
Найвищому, святому?
Коли не так та заздрість — гірше всяких пут
Недбалство велич оплело, зв'язало туго?
Хто дав би другого вінця чи хто б тобі вклонивсь,
Коли заглушує пісні тут клекіт раківниць?

Відколи вмер ти, духу нещасливий,
Понині жoden муж
З ім'ям італьським не постав — один лиш,
Лише одна з-поміж окутих страхом душ,
Шалений алоброг, що хоч йому вділили ж
Одвали небеса — не зморена, суха
Земля моя убога.
Лиш на свою ту мужність спершись, на кону
Він сам-один повів, без помочі, без зброї
Війну з тиранами,— хоч ця хай вибуха
Війна мала, та строга,

Повстання марне, гнів недужих на страшну
Потугу сильних світу. Ось до бою
Стас він перший, а за ним — ніхто... Мовчуща хлань
З неробством душать нам всі зародки дерзань.

Ні, не прожив, а викричав життя він —
Судільний гніву крик!
Смерть не дала ще гірше запустіння вздріти...
О мій Вітторіо, цей не для тебе вік,
Ані цей край. Десянь-інде хай мисленні квіти
Цвітуть — в часах, просторах. Ну, а нам би дос舒心у
Насититись спокоєм
Та хай веде нас посередність. Мудреці
Пішли, а юрби до єдиної межі прибились,
Що світ рівняє... О відкривачу,
Вертай життя сувоям,
Буди мерців, як сплять живі! Піднось мов зброю ці
Героїв давніх твори, дай нам їхню милість,
Щоб вік наш до життя потягся із багна,
До подвигів... А ні — то хай в ганьбі скона.

НА ВЕСІЛЛЯ СЕСТРИ ПАОЛІНИ

Тебе від отчого гнізда,
Від затишку та від благословенних
Оман, дитинних мрій — дарів небесних,
Що завдяки їм звабно вигляда
Для тебе край сумний,— тебе судьба грубезно
В прах тягне життєвий; нам стан мерзаний
Прийнятий як долю небеса велять,
Аби, моя сестрице,
В час лютої грози
Зросло ще на родину нещасливу
Італії нещастия. Мужність чи даси
Своїм кровинкам? Безталання ж нице
Скупиться на поживу
Для доблестей — щомить
Терзає душу, щоб слабку розтлить.

Нещасних а чи боязких

Синів породиш. Краще хай нещасних. Бо незмірне
Провалля поміж доблестю і щастям вирив
Зіпсутий звичай. Піано, в присмерку людських
Розвоїв — наші діти зводяться, щоб визрів
І дух і вчин їх. Дбай же, небо зірне!
А в тебе загніздиться в грудях жур,

Що пасинками долі
Ще, чого доброго, зростуть
Твої хороши, й ними гратись буде
То підлій страх, а то надія. Вас майбутній
Щасливими назве — цього чи ж не доволі?
Днесь ницість та облуди
В сім'ї — мов не ярмо...
Честь ганимо живу — загиблу ой чтимо!

Немало, жони, жде од вас
Вітчизна. Бо ж не на ганьбу чи шкоду
Для роду людського очам жіночим дано
Тим світлом тихим підкоряти враз
Залізо й пломінь. Рада ваша всім жадана —
І воїнові, й мудрецю; й коли примчить зі сходу
На колісниці день, всяк кланяється вам.
Бід нинішніх причину
У вас вбачаю. Жар
Священний юності не через вас згасав?
А мужність нашу не жіночий робить чар
М'якою та крихкою? Розум сонний, хіть злочинна
І честь, що вже не сяє,—
Чи все це не одна
Італських жон зманіжених вина?

Любов на подвиги веде
Того, хто знає істинну її; високих
Вчить поривів краса. Любить не може
Те серце, що, холодне і тверде,
Не звеселиться, як вітри вороже

Зштовхнуться, як Олімп закутається в змроках
Хмар грозових та як ударить грім
У гори. О дружини,
Дівчата! Хай вам ті,
Що трусяться за шкуру, що негідні
Вітчизни, на криві зійшли путі
Через нікчемство душ,— хай стануть ті мужчини
Немилі вам, огидні,
Щоб тільки той любов,
Хто не зbabів, у вас в очах знайшов.

А то прозвуть вас: «матері
Народу боягузів». Хай потомство звикне,
Що честь до страдництва веде, а не до раю.
А хто хвалу складає рабській цій порі,
Зневагою того карайте. Хай для краю
Син виросте, для подвигів, хай вникне
У те, що предки цій землі дали.
Віншуючи героя,
Шануючи покон,
Росли у Спарті хлопці, поки подруги спартанки,
Як звичай древній вимагав від жон,
Меча припнути їм — чорною аби косою
Вкрити дорогі останки
Знекровлені, святі,
Що згодом вернуться додому на щиті.

Віргініс, тобі краса
Всеможна пестила небесними перстами

Ланіти ніжні; ти погордувала
Славільним паном Риму, й над тобою нависа
Державця гнів... Од снів солодких ще оспала,
Дівоча врода розквітала саме,
Коли розкрайав батьків гострий меч
Ті сніжнобілі груди
Й зійшла ти доброхіть
В Ереб похмурий. «Хай,— сказала,— отче,
Смерть мене візьме! Краще вже в могилі згнить,
Ніж на тиранськім ложі. Так не буде,
Як нечестивець хоче!
Хай Риму дам снаги
Я смертю — вбий мене, мій отче дорогий!»

О благородна, в дні твої
Ясніш світило сонце, ніж сьогодні.
Утішена почиєш ти в могилі —
Сльозами рідний край вшановув її.
Глянь:коло місця, де твої останки милі,
Ромулів рід на гніт протиприродний
Знов гнівом загорівсь. Глянь, голову тиран
Попелом посипав;
Забутливі серця
Свобода обпікає; Марс латинів
Важкий свій табір в рідні переніс місця
Від шільми полюса та від жаркого краю.
Так вічний Рим, що гинув
З лихого недбання,
Життям дівоча доля знову осіня.

ПЕРЕМОЖЦЕВІ ГРИ В М'ЯЧ

Лице ѹ солодку мову слави, хлопче
Шляхетний, пізнатай,
А ще — наскільки вища доблестъ поту
За панночок дозвілля. Постривай,
Звитяжю (як із плином літ, що ждать не хоче,
Змагатись маєш звагу та охоту
Шкарлупкою ймення), — почуй лишень
Й високого запрагни. Цирку та арени гуком
Та шалом оплесків тебе на подвиг кличе
Любов народна в цей знаменний день.
До тебе ѹ гордості, що на твоїм обличчі,
Клич матері-вдови:
Взірці прадавні честі обнови!

Той кров'ю варварів при Марафоні
Не обагрив меча,
Хто на елейські гони витріщавсь байдуже,
На нелегку палестру бігуна та силача
Й не мріяв позмагатися, щоб скроні
Йому ввінчала пальма. А в Алфей, друже,
Либонь, той гриви ѹ боки коням обмивав,
Закаляним по славній перемозі,
Хто еллінською крицею, в еллінській лаві

Мідян біжучі юрби побивав,
А ті, знесилені, в блідій неславі
Зняли відчайний крик,
Аж в рабстві берегів старий Євфрат поник.

Чи, скажеш, марне все, що викрепше нам іскри
Таємні, вогняні
Італських доблестей? що жар пригаслий духу
В недужих грудях будить день при дні?
А чи, відколи Феб жене сумні колеса бистрі,
Весь людський чин — лиш гра, подоба руху?
Чи менше в істині тієї марноти,
Аніж у вигадці? Адже ж сама природа
Обманом щасним, радісною тінню
Нам помага, і там, де звичай дикий, та святий,
У дерзновенні не ввійшов видіння,—
Там темним і нагим
Неробою став люд, його вся слава — дим.

Ще, може, прийде час, коли отари
Руйни осквернять
Італських храмів, і спізнають плуга
Сім пагорбів, і, може, й невелика років рать
Промчить, як заживе в містах латинських
сонцежарий

Обачний лис і темних пущ потуга
Між сивих мурів зашумить ще й загуде,—
Якщо судьба не звільнить душ зіпсутих
Від забуття, погубного для краю;
Якщо все близької не відведе

Заглади, люду ницого не покарас
Те небо, що до нас
Вже й прихилилося, згадавши славний час.

Заплачеш, як переживеш, юначе милив,
Край нещасливий свій.
В його короні ти б сіяв алмазом,
Та край давно вже без вінця на голові,
В чім наша і судьби вина. Ті відгриміли
Часи, коли вславляли Рим всі разом.
Ти ж розумом злети до неба сам-один.
Чого життя це варте? Лиш зневаги!
Блажен, хто в небезпеках забува себе самого,
Не лічить плину гублених годин.
Сахнувшись від фатального порога,
Від річки забуття,
Пізнаєм радість істинну життя.

ГІМН ПАТРІАРХАМ,

або Про першопочатки роду людського

Ще ж вас, отці славутні парості людської,
Оспівуватимуть речами хвалебними
Сини ваші скорбні; вічному рушієві
Зір небесних — ви ж бо миліші нас незрівнянно
І не такі жалюгідні душою,
На світ приведені! Смуток, плач невигойний,
Тільки народиться смертний, так же його обсядуть,
Що вже від сяйва ефіру йому солодші
Остання хвилина й могила темна,—
Ні милосердя не приносить, ні правди
Закон небесний. Он як над вашим ветхим
Гріхом, що всю потомність віддав тиранській
Потузі напастей та хвороб,
Лемент ветхозавітний муд्रус! Тим часом інші
Більш вину сиповню ганять, невгамовний розум,
Беазум велій,— за нього ж Олімп розгніваний
На нас ополчивсь і рука зневажена
Природи піднялась; вже й полум'я животворне
Нам остогидло, вже материнське лоно
Пологи зненавиділо, і шалений
Збурився Ереб, рветься з глибин підземних.

Ти перший день побачив, і пурпурові
Лиця сфер кругойдучих, і парость

Полів молоду, і легіт, що вільно
Гуляв по луках незайманих, о ти,
Вождю прадавній, отче родини людської:
Як по скеллі в пустельні доли
Котилась хвиля гірська, розсипаючись
Нечуваною свіжістю; як в майбутніх
Затишних поселеннях людей преславних,
У гамірних городах мир незнаний
Панував, а схилами неораних пагорбів
Тихо й німотно лиш проміння бралось
Феба чи місяця золотого. О щасний,
Про переступи їй грізні лиха незнаючий,
Пустельний землі престоле! О, скільки бід
Роду твоєму, безталанний отче, яку низку
Нескінченну гіркотних злочинів
Парки снують! Ось лютъ новоявлена
Оскверняє кровію братовбивства
Лани жадоби; і смерті огидні крила
Мусить піznати ефір божественний.
Трепетний скрізь братовбивця блукає, сахається
Від кожної тіні, ховається в пущах дрімучих
Від таємного гніву вітрів; перший
Купчить дахи на дахи, зводить оселі й царства
Для вбивчих турбот,— і вперше покуту
Відчайну, їй сліпі смертні печалі
Захекані нагромаджує у притулках
Спільніх тісних, де горбатого плуга
Рука зrekлась нечестива, збридинивши
Піт ратайський; де неробство пороги
Лиходійські обсіло; де в тілах лінівство

Приборкало вроджену снагу, дух притупило
І рабство, це зло щонайллютіше,
Люд підбило під владу свою осоружну.

І ти, від гніву небес ще й від ревучого
Понад ярмами хмароносними потопу
Рятуючи сім'я лихе, о ти, кому першому
Від повітря сліпого, від дахів плавучих
Принесла голубиця біла знак надії
Відродженої, а потопельник-сонце,
Виринувши з хмар предвічних, оздобило
Гарною веселкою небо чорне!
Ось ти до берега пристав, і воскресають знов
Прикрі шаленства, нечестя блюзнірське
І всі-всі біди людства. Оскверняє
Далекі царства моря помстливого
Рука нечестива і навчас незнані
Зорі та береги плакати, бідувати.

І знов тебе, праведний отче, тебе, дужого,
Справедливого,— серцем згадаю, і рід твій
Вихованців шляхетних! Як пополудні,
Коли сів ти спочити у тихій своїй оселі,
Край заплави зеленої, годувальниці,
Де привільно паслася отара твоя,
Ощасливили тебе мандрівці небесні,
Благодать возвістили; як ти, о сину
Велемудрої Ревекки, ввечері
Біля криниці сільської, в долині милій
Арановій, де пастухи звідусюди

Сходились погуляти,— як запалав любов'ю
До Лаванівни-вродливиці,— непоборною
Любов'ю, що тебе в добровільне вигнання,
В найми тяжкі, на муки довгі, нестерпні
Послала,— тебе, духом високого!

Був таки час (ні спів аонійський,
Ні слава гучна — не морочать олжею
Черні жадібної), коли земля ця вбога
Добра була до нашого роду,
І лагідна, і прихильна,— вік золотий
Промайнув перед лихоліттям нашим. Звісно ж,
Ріки молочні не забілювали боків
Розколинам, що їх породили, ані тигр
З вівцями не жив у кошарі разом,
Ані пастух не гнав за іграшки, мов отару,
Зграю вовчу на водопій,— та людина,
Судьбі, мук, що судилися їй, не знавши,
Вільна була від муки; вигадка чудова,
Ніжні омані, імлиста запона прадавня
Крили неба й природи сокровенні закони,
І корабель наш, сподіваннями тішачись,
До пристані допливав супокійно.

Так серед пущ каліфорнійських привільних
Парость благословенна встає, що їй не смокче
Бліда турбота серця ані недуга лютя
Плоті не точить; ліс їй дав поживу,
Бескид — притулок, паділ — воду струмкову,
І знагла день чорної смерті гряде.

О беззахисні перед відвагою нашою
Лиходійською — царства природи мудрої!
Як наша лютість непереможна
Накидається на узбережжя, печери,
На праліси тихі, а народи звойовані
До гризоти мандрівної, до незнаних
Жадань привчає і невловне та голе
Щастя жене ген на захід сонця!

ОСТАННЯ ПІСНЯ САПФО

Ноче тиха, і сяйво сором'яливе
Місяця призахідного, й ти, що сходиш
За лісом принишкилим, над бескидом,
Віснице дня,— ви, подобизни, що тішили
Очі мої, поки я не спізнала
Ерінній і долі,— та вже й вистава
Ніжна не втишить мого одчаю.
Радість незвична тоді мене оживляє,
Коли в ефірі вирує прозорім
Понад тремтливими нивами вал
Вихорів порошніх, а ще коли повіз,
Зевсів повіз важкий понад головою
Загримкоче й темне повітря розколе.
Любо над урвища, над глибокі доли
Мені ширяти між туч; любо, як побіжать
Неозорі стада нажахані, як ударить
Річка набухла в непевний берег
І люто ревне хвиль-звитяжниць шерег.

Гарне у тебе вкривало, божисте небо!
Гарна ти, росяна земле! Та вже ж тісі
Краси неосяжної ані частки
Не вділили убогій Сапфо

Богове й доля безбожна. Гостя ница,
Непрохана в царстві твоїм препишнім,
Коханка зневажена, о природо! —
Марно благаю серцем, очима
Ласки у зваб твоїх. Не всміхнеться мені
Сонячний берег, ані зоря ранкова
З брами ефірної; не привітають
Співом пташки пістряві, ні буки шелестом.
Чи привабить мене, в холодку верб нохиленіх,
Чистим плесом струмок прозорий — відразу
Від хистких моїх ніг бистра хвиля
Гордовито відрине,
Між берегів духмяних далі чимдуж поплине.

Яка провина, злочин який мерзотний
Заплямували мене ще до народження,
Що хмуряться так на мене і небеса, і доля?
Чим погрішила змалу, коли життя
Не відало про переступ, про те, що Парка
Невблаганна йому лиху зсукає нитку —
Без молодості, без квіту? Слова даремні
Зриваються з уст моїх — рада тасмна
Суджене наближає. Все тасмниця,
Окрім нашого болю. Ми ж, парость відринута,
Нарождаємося на муки, а першопричина
В небеснім лоні покоїться. О смутки, надії
Тих літ зелених! Дав Отець подобизнам,
Принадливим подобизнам дав вічну владу
Над людьми — і ні подвигом доблесним,

Ні піснею чудовою, чи ліри грою
Цнота не прикрасить явини грубого строю.

Помру. Прахом розвіяви оболонку негідну,
Дух нагий у Діті притулок знайде,
І виправить помилка жорстока сліпого,
Що судьби розподіляє. А ти, кого я
Так довго й марно, так вірно любила,
Спалюючи себе невблаганим шалом
жадання,—

Живи щасливо, як може щасливим бути
Смертнонароджений. Мені ж, відколи.
Згинули омані та сни дитинства,
Зевс не вділив солодкого трунку ні краплі
З посудини скнарої. Відлітають найшвидше
Дні життя найсвітліші. Натомість
Недуги приходять, і старість, і тінь
Смерті холодної. Ось із усіх омріяних
Пальм, дорогих помилок — на мене суне
Тартар; вже Тéнару богиня, й річка безмовна,
І темна ніч — посіли
Мій дух нездоланно смілий.

ПЕРША ЛЮБОВ

Пригадую той день, коли кохання
Відчув я в грудях і сказав собі:
«Хай це любов — яке ж тоді страждання?»

Чоло скиливши в думі та журбі,
Дивився я на ту, яка відкрила
До серця путь уперше, далебі.

Любове, як ти мною володіла!
Чому сама ти — ніжне почуття,
А стільки болю завдаєш, премила?

Чом не спокійна й чиста, як дитя,
А повна муки, жалю і тривоги,
Ввійшла мені у серце та буття?

О серце, чом, любивши до знемоги,
Ти непокоїлось від думки знов,
Що втіхи не спіз나ло анітрохи?

Мені з'являлась думка ця, немов
Гонитель, і спокою не бувало,
Коли на світ спадав нічний покров.

Це ж, серце, ти, якому щастя мало,
У грудях билось, мов у клітці птах,
І сон биттям тривожним проганяло.

І, стомлений, я мучився і чах,
Жадав заснути, й гарячково марив,
І довго борсався в нічних думках.

О, як той ніжний образ, повен чарів,
У тьмі вставав, і стежили за ним
Склепившись очі, звиклі вже до марев!

О, як у серце пронікав затим
Солодкий трепет, і, в душі сповіті,
Думки крутились роєм запальним

І геть втікали! Так у верховітті
Густого лісу вітерець шумить,
І манить, і зникає тої ж миті.

Коли вже долю я не міг скорить,
Що мовило ти, серце, про розлуку,
Через яку страждало вочевидь?

Той жар пізніше я відчув, як муку,
Від полум'я любові, що вітрець
Роздмухав, навіваючи розпуку.

Я ждав світанку, змучений вкінець,
А коні, що її візвести мали,
Копитили край наших ворітць.

І, боязкий, незрушний та оспалий,
Я до балкона жадний слух звертав,
І очі в мороці весь час блукали,—

Вслухався і востаннє так жадав,
Щоб на прощання з вуст її почути
Хоч голос, що навік мені зникав.

Як часто він, той голос незабутій,
На вулиці вчувавсь, аж я німів,
І серце билось, розривало груди!

І потім, як уже подаленів
Той голос, милий серцю, й тільки коней
Іржання чулося та давін підків,

Я сам тоді застався безборонний,
Зіщулився клубком, і серде стис,
І все зітхав у темряві безсонній.

Тремтіли ноги, я зійшов униз
І в серця все питав, чи ще кохати
Йому судилось після мук і сліз?

Відтоді спомин цей гіркий, затяжий
Живе у грудях, серце він мені
Для іншої закрив опісля втрати.

Надовго жаль пойняв мене в ті дні,
Мов дощ, який із неба ллє, смутковий,
І ниви заливає в тишині.

Хоч замолоду я, повір на слово,
Дізнався, що зродився для плачу,
Коли з'явилась вперше ти, любове;

Про втіхи й радощі я вже мовчу,
Більш не любив я усмішок зірниці,
Ні зеленці в лугах, ані дощу,

Любов до слави, що юнацтву сниться,
Також мовчала в грудях, де лише
Сама зосталась мила чарівниця.

Я відвернувся від наук уже,
Бо марними тоді вони здалися,
І все мені зробилося чуже.

Ах, був я не такий! Ти ж подивися,—
І що кохання краде ту любов?
О, як же марноті ми віддалися!

Я тільки серцю вірив, тож ізнов
У вічні думи з ним поринув разом,
Щоб вартувати свій біль, що не пройшов.

І від очей сяйливих я тим часом,
І від ясної вроди мимохіть
Тікав, щоб не піддатися уразам:

Боявся чистий образ замутить,
Відбитий у душі моїй навіки,
Як мутить хвилю вітер, що шумить.

І знову жаль мене бере великий,
Що радощів не звідав я сповна,
Та болю вже цього не знімуть ліки.

Журба за днем, який минув, зрина
В моїй душі, та сорому не маю,
Мене ж не гнітить і тяжка вина.

Я вами, чисті душі, присягаю,—
Мене жадання не взяло брудне,
А чистий і ясний вогонь палає.

Живе, не спить вогонь і не засне,
Прекрасний образ той у грудях диші,
Що сяйвом неземним живив мене,—

Воно ж мені і досі наймиліше.

САМІТНИЙ ДРІЗД

З верхівки вежі сивої, старої
На всю околицю самітний дрізд
Пісні виводить, поки день погасне,
Й гармонія блукає по долині.

Весна сіяння ясне
Повсюди розлива, цвіте, радіє;
Дивлюсь на цей тріумф — і сердце мліє.
Ревуть стада, отари блеють, чую;
Наввипередки радісна пташва
Невтомно в небі вольнім кружеляє,
Святкує свій найщасливіший час,
А ти задумано глядиш на все те збоку —
Не підлетиш до зграї,
Веселощів, розваг не забажаєш враз,
Лиш трудиш ти свій глас,
Найкращий губиш квіт життя свого і року.

Послухай! І моя
Геть як у тебе вдача. Сміх, забави,
Утішна молодечих днів сім'я,
І ти, любове, молодості сестро,
І ти, гірке зітхання літ похилих,—

Чому — не знаю, ви мені байдужі;
Від вас тікаю мало не біgom,
Пустельником, відлюдьком-диваком
Живу в місцині рідній,
Життя свого отак весну збуваю.
Веселий звичай є в моєму краї —
Цей день надвечір святом святкувати.
Ось, чую, передавін наповнив тишу,
То тут, то там стріляють із рушниць,
І котиться луна по долу й по узвишшю.
Вся молодь містечкова,
Чепуристо вбрана,
На вулиці виходить — гурт, гурточки;
Всі дивляться на всіх, показують себе.
Я — в луг біжу, в діброву,
Чимдалі поспішаю самотою.
Свої всі гулі рано
Я відгуляв; тим часом із-за гір
Натруджене світило
Мене сяйливим оком уражав;
Ось ще на мить зависло,
Аби сказати мені, що юність мила
Іще на день від мене відступила.

Самітний пташе! Хай повечоріє
Життя, яке тобі вділили зорі,—
Ти не заплачеш, ні,
Своїй природі вірний,— всяке ваше
Бажання — плід її.
А я, коли мої

Приб'ються дні
До старості порога;
Коли ці очі серця нічийого
Не збудять, коли світ їм спорожніє,
Коли майбутній день за день минулий
Та буде осоружніший,— тоді
Що я скажу про примхи молоді?
Щó — про літа оці? І що про себе?
Ой, каятимусь гірко я! І стиха
В невтішну юнь вертатимусь — по втіху.

БЕЗМЕЖНІСТЬ

Любив я завше цей самотній пагорб
І живопліт цей, що, аж ген простягшись,
Найдальший обрій заступив від ока.
Сиджу, дивлюсь — і весь безкрай простір,
Надлюдську тишу, незглибимий спокій
Свідомістю охоплюю, і серце
Поймає майже ляк; коли ж довкола
В кущах почую шарудіння вітру,
То шелест цей і цю безмежну тишу
Зрівняю — і постане в мислях вічність,
Майнуть часи минулі, вже померлі,
І гомін нинішнього, ще живого.
І думка, наче корабель розбитий,
У безмірі тонути починає.
Ta солодко мені в цім морі зникнуть.

ВЕЧІР СВЯТОЧНОГО ДНЯ

Ясна й погожа ніч, вітрець не віс,
А місяць над покрівлями й садами
Зійшов нечутно й променем окреслив
Далекі гори. Дівчино моя,
Усі стежки принишкли, й тільки зрідка
Десь на балконі скupo блимне світло;
Ти спиш у затишній своїй кімнаті,
В відрядний сон поринувши, й найменших
Турбот не знаєш, і тобі й не в думці,
Якої рани завдала мені ти.
Ти спиш, я ж, вихилившись у вікно,
Вітаю небеса, що видаються
Зичливими такими, й споконвічну
Природу-владарку, що прирекла
Мені страждання. «Я тебе позбавлю
Й надій,— сказала,— якщо в тебе очі
Близькимуть, то тільки від плачу».
Минуло свято. Сниш ти, по розвагах,
Про тих, можливо, хто тебе вподобав,
Про тих, кого вподобала сама.
Ні, не про мене, хоч на це я зовсім
І не надіюсь. І себе питую,
Чи жити ще мені лишилось довго,

Й на землю падаю з третінням, з криком.
Ця літня зелень! Ці жахливі дні!
Ось поблизу самотню пісню чути,—
В житло своє убоге після свята
То ремісник вертається вночі.
І серце раптом стиснулось на думку,
Що все на світі промине без сліду.
Пролинув день святочний, а по ньому
Буденний прийде,— все поглине час,—
Пригоди й дії людські. Де той голос
Народів старожитних? Де та слава
Звитяжних предків наших, де могутня
Держава Римська, де той брязкіт зброї,
Що потрясав і землю, і океан?
Безмовно скрізь, по всьому світі спокій,—
Про все те й згадки аніде нема.
Вичікував я замолоду свята
Так жадібно, ю коли воно минало,
Я сумував, простертий на постелі,
Коли ж лунала пісня де на стежці
І мовкла, віддаляючись поволі,—
Стискалось серце в мене вже й тоді.

ДО МІСЯЦЯ

О місяцю жаданий, пам'ятаю —
На пагорок сюди й торік ходив я,
Засмучений, дивитися на тебе:
Тоді ти висів над тим самим лісом,
Ллючи на нього сяйво, як і нині,
Але твое обличчя видалось
Мені туманним і хистким крізь слози,
Які на очі набігали рясно,
Бо страдницьким було мое життя,
Мій любий місяцю, та й не змінилось.
Та все ж відрадно згадувати й роки
Скорбот своїх лічити. В дні юнацькі,
Коли ще довгий шлях надія має,
А пам'ять — лиш короткий, скільки втіхи
У тому, щоб колишнє спогадати,
Хоч і смутне, хоч смуток і триває!

СОН

Був ранок, і з причинених віконниць
Через балкон в мою кімнату темну
Проник тихенько перший промінь сонця;
В той час, коли солодкий сон так легко
Та ніжно склеплює іще повіки,
З'явилася, глянула мені в обличчя
Тієї тінь, яка любити вперше
Навчила і в сльозах лишила потім.
Не мертвою здавалась, а сумною,
Немов була нещасна. І правицю
Мені поклала на чоло, зітхнувши.
«Живий,— промовила,— чи зберігася
Про мене спогад?» — «Звідки,— запитав я,—
І як прийшла, красо моя? О, скільки
Тужив я за тобою і не вірив,
Що здогадаєшся про це; тому-то
Мій лютий біль зробився ще лютіший.
Чи ти прийшла, щоб знов мене покинутъ?
Цього боюсь. А що з тобою сталось?
Чи ти така, як спершу? Що ж це душу
Тобі смутить?» — «Ти спиш,— вона сказала,—
І сон твої думки оповиває.
Я мертвa, я бачив ти мене востаннє

Тому вже понад місяць». Жаль безмежний
Мене здавив, як я почув цей голос.
Вона ж казала: «В розквіті я згасла,
Коли так солодко живеться й серце
Не знає ще, які непевні й марні
Людські надії. Звідавши так мало,
Від муки сподівається звільнитись
Тужливий смертний; тільки не втішає
Та смерть, яка до молодих приходить,
І гірко, що надія мре в могилі.
Хай чув, хай знаєш, що таїть природа
Від юності зеленої, однаке
Сильніший біль сліпий — він переважить
Усе знаття незріле». — «О нещасна,
Мовчи, мовчи,— сказав я,— це ж ти красиш
Мені словами серце. Чом не вмер я,
Коли померла ти, моя любове?
Чому тобі припали смертні муки,
Цій ніжній плоті, а мені потому
Невраженою, цілою лишилась
Ця вбога оболонка? Як же часто
Я думав, що нема тебе, й ніколи
Тебе я не зустріну вже на світі;
Але не смів повірити. Ой леле,
Яка ж та смерть? Я б міг про це сьогодні
Довідатись, щоб чоло безборонне
Відборонити від лихої долі.
Я молодий, але марніс й гине
Ця юність, схожа марністю на старість,
Яка мене ідалеку лякає.

Але ж не старість губить цвіт поранній
Моїх років,— сказав я.— Народились
Обов ми в слюзах; і не всміхалось
Нам щастя, і насолодилось небо
Стражданням нашим. Ось на віях слози,—
Я далі вів,— мені обличчя зблідло
Після твоєї смерті, ѹ це від туги
У мене в серці біль; скажи, любові
Чи жалю до закоханого серця
Ти випила хоч краплю, хоч маленьку,
Коли жила? Я то втрачав надію,
То сподіванням тішивсь дні і ночі;
Але ж мій розум в сумнівах безплідних
І зараз томиться. Чи ж заболіло
Хоч раз через мою недолю серце
Твоє? Не крийся — хай утішить спогад
Мене тепер, коли у нас майбутнє.
Украда доля». І вона сказала:
«Утішся, біdnий! Не була скupoю
На жалість я, також нещасна, ѹ нині
Не криюся із нею. Не оплакуй
Знедоленої дівчини цієї».
«Заради нашої біди ѹ любові,
Що мучить, спалює мене,— гукнув я,—
Заради юних років і надії,
Яку ми втратили, дозволь, о мила,
Торкнусь руки твоєї». І покірно
Вона правицю подала. Допоки
Я ціluвав тремтячу ѹ ніжну руку
І до грудей тулив, здіймались груди

Від захвату, і піт жаркий обличчя
Мені росив, і застрявав мій голос
У горлі,— день сяйнув переді мною.
Тоді вона ласкавими очима
Мені у вічі глянула: «О любий,
Забув ти, що краси я позбулася?
О нещасливий, ти любов'ю марно
Палаєш і тремтиш. Прощай востаннє!
Навік тіла і душі наші біdnі
Розлучені. Ти не живеш для мене
І більш не житимеш. Твою присягу
Зламала доля». І тоді нестяжно
Я застогнав од муки і страждання,
І, зболений, весь у слюзах невтішних,
Прокинувся зі сну. Вона стояла
Іще в очах і в промені рожевім
Ще мить одну ввижалася мені.

САМОТНЕ ЖИТТЯ

Ранкóва мжичка, й курочка сокоче,
Тріпочучи крильми у курнику
Зачиненім, і мешканець тутешній
З балкона виткнувсь, виглянуло й сонце —
Тремтячим променем, немов стрілою,
До мене в хату цілиться крізь краплі,
Що тихим цокотінням сон прогоняє,
І я встаю, й легкі хмаринки, й раннє
Пташине щебетання, й свіжий легіт,
І луки всміхнені — благословляю.

Адже я вас, міські недобрі мури,
Достоту звідав,— тут спіткати можна
Саму ненависть із бідою в парі.
Живу я гірко, так і вмру,— вже й скоро!
Та в цих місцях до мене ще природа
Бодай краплину жалю зберегла,
Хоча колись була вона щедріша
В своїй прихильності. Та що ж! І ти,
Природо, відвернулась від нужденних,
Слугуєш тільки щастю. А бідаха
Не знайде друга й на землі, й на небі,
Йому єдиний вихід — гостра криця.

Самотно сяду часом на горбочку
Над озером, у гущині безмовних
Чагарників, що берег весь укрили.
Тут опівденної години сонце
У воду ронить лагідний свій образ,
Ні сплеску хвиль, ані цикад сюрчання,
Не зворухне вітрець ані стеблині,
Ані на гілці птах не стрепенеться,
Метелик не шелеснє. Ані руху,
Ні звуку, ні навколо, ні здаля.
Такий розлігся незглибимий спокій,
Що я ладен себе й весь світ забути,
Все тіло знерухоміло у мене,
Ні розум, ні чуття уже не владні
Над предковічним безрухом, що ніби
Зіллявся з безгомінням цього місця.

Далеко ж відлетіла ти, любове,
Від моого серця, що було гаряче,
Палало навіть. Зимною рукою
Його недоля стисла, й зледеніло
Воно в квітучу пору. Пам'ятаю,
Як ти колись прилинула до мене:
То був солодкий, неповторний час.
Як жалюгідна сцена цього світу,
Очам хлопчини явлена уперше,
Всміхалась, мов ясне видіння райське,
Як від бажань, від сподівань наївних
Стрибало серде в грудях, як рушав я
На труд життя цього, мов на розвагу,

Немов на свято, бідолашний смертний.
Та ледве ти з'явилася, любове,
Як доля потрошила все життя,
Й моїм очам лишились тільки сльози.
Проте, коли — чи в світанковій тиші,
Чи то опівдні, як осяє сонце
Навкруг лани, і пагорки, й покрівлі,—
Я стріну дівчину ясної вроди,
Або ж коли, блукаючи полями
Улітку, в тиші лагідної ночі,
Вглядаючись у просторінь безлюдну,
Натраплю на хатину, звідки чути,
Як за шитвом дівча на самотині,
Щоб скоротати ніч, заводить пісні,—
Спинюся я, і стрепенеться серце
Мос камінне, та тієї ж миті
Знов западе в залізне отупіння:
Незнані вже йому пориви ніжні.

Мій милив місяцю, в твоєму сяйві
Зайді танцюють між кущами, й вранці
Мисливця їхні плутані сліди
Геть далі відведуть від їх ночівлі.
Привіт тобі, володарю ночей!
Твій блиск ненавидить блідий грабіжник,
Що в хащі причаївсь або в руїнах
З ножем, і ледве торохтіння воза
Чи цокання копит і людські кроки
Здаля зачує — враз метнеться миттю
І брязком зброй, й виглядом похмурим,

І голосом хрипким та лиховісним
На подорожнього нагонить жаху,—
Невдовзі голого, напівживого
Його покине він серед дороги.
Ненависне ясне твоє проміння
Й розпуснику огидному, що в пітьмі
Крадеться, причаївшись, до оселі,
І тулиться до стін, і з переляку
Спиняється, як блимне де ліхтар
Або зненацька хто відчинить двері.
Ненависний твій вигляд ницим душам,
Але мені він любий, як осяє
Ці береги, ці пагорки веселі
Та ці лани розлогі — й більш нічого.
Бо й я-таки ласкавий промінь твій
Теж винуватив, хоч і без провини,
Як він людським очам мене покаже
Чи постаті людські — мое муоку.
Вславлятиму тебе віднині завжди,—
Чи то як пропливавши ти у хмарах,
Чи, як владар ясних полів небесних,
Скорботні людські житла оглядаєш,
Мене побачиш часто, як проходжу,
Німий, самотній, у гаю чи в лузі
Або в траві сиджу, і досить з мене,
Що маю серце й віддих — щоб зітхати.

КОНСАЛЬВО

Завершуючи шлях життя земного,
Вмирав Консалльво; він раніше долю
Ганьбив свою; тепер же — ні: тяжіло
Над ним якраз на двадцять третім році
Жадане забуття. Але він довго
Лежав ось так у день своєї смерті,
Улюбленими друзями забутий:
Ніхто із них не міг близького друга
Востаннє провести в дорогу дальню.
І все ж була з ним поруч, співчувала,
Його втішала щиро в самотині
Та, про яку він завжди тільки й думав,—
Божественна краса, його Ельвіра;
Вона і свою владу знала, й знала,
Що теплим поглядом чи ніжним словом,
Яке він довго в думці повторяє,
Могла підтримати й нової сили
Несчастному закоханому влити,
Хоча ні разу він ще слів любові
Й не сказав. Адже в душі у нього
За почуття велике й сильне завжди
Був дужчий страх. Так він тоді зробився
Дитиною й рабом через кохання.

Але тут смерть йому вуста німотні
Нарешті розімкнула. Він упевнивсь,
Що настає для нього день останній.
Її, схвильовану, що йти збиралась,
Схопив за білу руку, стиснув пальці,
Сказав: «Ти йдеш, тебе година квапить.
Прощай, Ельвіро. Знаю, не побачу
Я вже тебе. Прощай. За всі турботи
Тобі так дякую, як тільки можу
Це висловить. Тебе жде нагорода,
Якщо благочестивих любить небо».

Красуня зблідла, і зітхнули важко
Ій груди від цих слів, бо серце завжди
В людини крається, коли відходить,
Хай і чужий, і так печально мовить:
«Прощай навіки». Й відказати хотіла,
Наближення фатальне приховавши
Від того, хто конав. Але він словом
Упередив її: «Тепер, як знаєш,
Жадана вельми й не страшна зіходить
До мене смерть; і радісним здається
Мені мій смертний день. Мене лише муочить
Те, що тебе навіки я втрачаю,
Йдучи навік. То й серце мре. Я більше
Очей цих не побачу й не почую
Вже слів твоїх. Та перше, ніж покинеш
Мене навік, Ельвіро, поцілунок
Подарувати згодиться. Той єдиний
За все життя мое. Тим, хто вмирає,
Не відмовляють у благодіянні.

Адже, напівзагаслий, цим дарунком
Не похвалюся. І вуста закріє
Мені чужа рука». І, що сказавши,
До любої правиці із зітханням
Вуста холодні притулив благально.
Замислена й здивована стояла
Прекрасна донна; погляд свій іскристий,
Пойнятій ніжністю втопила в очі
Тому нещасному, де вже остання
Сльоза блищає. Не могло ж і серце
Зневажити ту просьбу й засмутити
Прошання; тож її здолала жалість
До виявлених почуттів гарячих.
І те лице небесне, ѹ ті жадані
Такі вуста, ѹ стільки довгих років
Про них він мріяв і зітхав за ними,
Наблизила до скорбного обличчя,
Побляклого у боротьбі зі смертю,
І поцілунків безліч, вся зичлива
І з жалісливим зором,— на тремтячих
Вустах закоханого полишила.

Яким ти став тоді? І як постали
Перед тобою смерть, життя і горе,
Вмираючий Консальво? Він тримав ще
Ельвіри милої ту ніжну руку,
Яку приклав до серця, ѹ востаннє
Ударами любові й смерті билось:
«Скажи, Ельвіро, мов, Ельвіро,
Чи на землі я ще? Я ж відчуваю

Твої вуста, твою стискаю руку!
І неймовірним сном, видінням згаслим
Здається все мені. О, як я смерті
Завдячу! Та й спершу тайною
Моє кохання не було для тебе,
Як і для інших; істинне кохання
Не приховати на землі. У вчинках,
В очах і на збентеженім обличчі
Воно жило, а не в словах. І завжди
Німим було б те почуття безмежне,
Якому я корюсь, якби відваги
Смерть не дала. Помру, з своєї долі
Вдоволений. Я більше не караюсь
Тим, що з'явивсь на світ. Я жив не марно,
Якщо мої вуста хоч раз торкнулися
До вуст твоїх. Свою вважаю долю
Щасливою. Два дива є на світі:
Любов і смерть. До однієї небо
Приводить в розквіті мене; щасливий
Я з другої. Коли б ти раз єдиний,
Єдиний раз мені подарувала
Любов спокійну й довгу, я б побачив
Сяйливим, іншим зором, що для раю
Земля навіки створена. Тоді б я
Страждав до тої старості бридкої
Із тихим серцем, бо мені для того,
Щоб витримати її, було б задосить
Згадати мить одну й сказати: був я
Щасливішим за всіх щасливих. Небо ж
Таким блаженним бути не дозволить

Єству земному. Нам не дано радість
З любов'ю посднати. Все ж охоче
До ката навіть під той бич дошкульний,
До колеса — хай б'ють і четвертують! —
Я полетів би із твоїх обіймів,
Не побоявшись вічних мук жахливих.

Ельвіро, щасливішим, знаю, буде
За всіх безсмертних той, кому, блаженна,
Всміхнешся ти з любов'ю! Ой, щасливий
Той, хто віддасть життя і кров за тебе!
Належить смертному — не в снах і mrіях,
Як mrіяв я,— а на землі привільно
Піznати щастя. Це в той день піznав я,
Коли на тебе глянув. Можу вмерти
Тепер спокійно. І цей день суворий,
Що стільки завдає мені гризоти,
Не стану проклинати вірним серцем.

Живи, моя Ельвіро, й світ прикрашуй,
Прекрасна, образом своїм. Любити
Тебе, як я любив, ніхто не зможе.
Любов ця не повториться. Ой, довго
Консальво бідний звав тебе до себе,
І звав, і кликав, і ридав невтішно!
Як бліdnув я при імені Ельвіра
І холоднів; як я тремтів щоразу,
Коли почую на твоїм порозі
Цей голос янгольський, чоло побачу,—
Тремтів, та перед смертю не тремчу я!

Але тепер життя і дух лишають
Слова любові. Час минув для мене,
І дня цього уже я не згадаю.
Прощай, Ельвіро! З відблиском життєвим
Коханий образ твій у мене з серця
Зникає. Прощавай. Коли для тебе
Ця дивна пристрасть не була важкою,
То вслід моїй труні зітхни узавтра».

Замовк, стомивпись, і забракло духу
На цих словах; і в надвечір'я перший
Його щасливий день погас в зіницях.

ДО МОСІ ДОННИ

Ти вже давно, красуне,
У снах мені навіюєш кохання,
Лице ховавш юне,
Хвілюєш, дивна тінь,
Чи розтаєш тоді, як у полях
Природа усмішкою сяє зрання;
Вік золотий, ачей
Ти взолотила, щоб таким він звався;
І дух твій між людей
Десь бродить? Чи тебе від нас щоразу
Ховає доля до якогось часу?

Не маю вже надії
Серед живих тебе знайти живою;
Ба навіть і тоді, коли полине
В безмовну тьму до вічного спокою
Мій дух нагий. Ще в молодих літах,
Коли мій день вела зоря манлива,
Я марив, що по цій землі пустинній
Ти десь бредеш. Але нема ніде
Подібної до тебе; їй жодна діва,
Хай схожі в неї стан, обличчя й мова,
Так не сяйне, бо не така чудова.

Якби серед гіркот,
Що людям фатум завдав злостивий,
Зустрівся хтось тут, на землі, з тобою,
З тією, що малиюється в думках,—
То жив би він щасливий;
І бачу я, що в молодих літах
Любов мені вселила поривання
До слави й доблесті. Тепер і небо
Нас не розрадить, не зм'якшить страждання;
Але з тобою, це я добре знаю,
Було б життя земне подібне раю.

В долинах, де луна
Притомленого хлібороба пісня,
Сідаю і тужу,
Що мрія щезла юна й чарівна;
І на горbach, де я плачем буджу
Утрачені жадання і надії,
Тебе згадаю і в гаданні тому
Вмить пробуджуясь, затрепечу. Коли б я
Твій образ міг у цьому віці злому
Хоч в думці зберегти; то й після втрати
Щасливий був би я, що й не сказати.

Якщо з ідей всіх вічних
Ти є одна, котру в життєву форму
Не забажав убрati вічний розум
І на землі не дав
Страждання звідати, що всі ми зносим,—
То вибрала із безлічі світів

Ти іншу землю десь при іншім Сонці,
Де краща осява тебе зоря,
Де п'єш п'янкіші пахощі вітрів;
Прийми цей гімн, що тут, де зло й тумани,
Створив закоханий, тобі незнаний.

ВІДРОДЖЕННЯ

Я думав, що не вернуться
В мої квітучі роки
Мій молодий неспокій,
Збентеження мое;
Тривоги й муки лагідні,
На дні душі зігріті,
Від них усе на світі
Милішим нам стає.

О, що за слози й стогони
Тут вирвались на волю,
Коли замерзло болю
У серці джерело!
Та серце вже не билося,
Любов мене лишила,
І грудям теж несила
Зітхати, як було!

Життя свое оплакую,—
Така недоля люта;
Земля німув скута,
Над нею — холод, жах;
І день пустий; без гомону

Самотня ніч із тьмою;
Згас місяць наді мною,
Ні зірки — в небесах.

І все ж ті сльози плинули
Від почуттів минулих;
Вже серце в грудях чулих
Не билось гаряче..
Пливли в уяві стомлений
Ті ж самі знов картини;
І смуток той глибинний ..
Мені болів іще.

Невдовзі заспокоївся
В мені цей біль останній,
І нарікати в чеканні,
Безсильй, я не міг.
Упав, безумний, вражений,
І не благав утіхи;
Завмерло серце тихе
У грудях у моїх.

Такий я був; не схожий-бо
На того, хто в омані
Блаженній і туманній
Знай тішивсь день при дні!
І серце бистра ластівка,
Що за вікном співала
І день новий вітала,
Не ятрила мені,

Ані блідота осені
У самотній садибі,
Ні сонця блиск на шибі,
Ні дзвін, що будить щем.
Даремно вабив сяючи
Там вечір, де стежина,
Даремно ж і долина
Дзвеніла солов'єм.

І навіть очі лагідні,
І погляд бистрий, скрадний,
Кохання перше владне
Із чаром боязким,
І та рука простягнута
Моїй руці, прегарна,—
Це ж ви зійшлися марно
В моєму сні важкім.

Сумний, не знав я ніжності,
Бентеживсь, одинокий;
Але вернувся спокій,
І стало все ясне.
Я ждав, що йде до заходу
Мов життя немиле;
Жадання перетліли,
Знесиливши мене.

Немов гіркої старості
Бридкий остаток голий,
Проводив я, о доле,

Свій май на кружині,
Ті дні, що небо в юності
Дарує нам казкові,
Що в даль біжать чудові,
Такі короткі дні.

Це хто від сну нестямного
Мене тут будить знову?
Яку снагу чудову
В собі я вчув нараз?
Пориви й ніжні образи,
Омано гордовита,
Чи вже навік закрита
Моя душа для вас?

Чи ви єдиний просвіток
У дні моєї скрути?
Чуття, що не вернути,
Як отроцтво моє?
Мені, куди не гляну я,—
На небо чи на луки,—
Все біль несе і муки,
Все втіху теж дав.

Зі мною відродилися
Ліси, підгір'я й схили;
Струмок даюрчить зраділий,
Зве море звіддаля.
Хто слізози в мене викликав
Опісля сну важкого?

Як світ змінився з того
І погляд звеселя!

О серде, чи всміхнулася
До тебе знов надія?
Повік її в житті я
Не вбачу й не знайду.
Мій трепет і замріяність —
Природи дар щасливий;
Вгамовую пориви,
Зберігши доброту;

Її не вбили підступом
І поглядом суворим
Ані біда із горем,
Ні істина сумна.
Між нею та замрією
Мені болить незгода.
Проте глуха — природа,
Вона жалю не зна.

Ще й не добром піклується,
А тільки — існуванням:
Нас болем тне вогняним,
Про інше забува.
Нема, я знаю, жалості
Поміж людьми до бідних;
Глузують із нерідних,
Що гнуться, мов трава.

Наш вік не любить розуму,
Таланти зневажає;
Учення не вславляє
І ганить вочевидь.
А ви, сяйливі погляди,
Променітесь марне,—
Чуття добра безхмарне
У вас ще не блишить.

Порив оцей прихований
У вас ще не блиска:
Не вирветься та іскра,
Що в грудях десь живе.
Чуттям живим тут граються,
На цій землі облесній;
А за вогонь небесний —
Зневаження нове.

Все ж відчуваю, радісний,—
Відроджуються знову
Омани всі з любов'ю,
І я дивуюсь теж.
О мое серце, пломенем
Мене сповняєш ярим
І спалюєш недаром,—
Це ж втіху ти несеш.

Потрібні ще, я думаю,
Душі високій, чистій
Краса, й чуття вогнисті,

І світ, що наокруг.
Якщо ж ти, серце, вижило
І долі не вступило,—
Мені ти знову миле,
Бо оживляєш дух.

СПОМИНИ

Воза тъмні зірки! Не думалось, що знов
Над отчим садом ваше мерехтіння
Я звикну споглядати й гомоніти
Із вами — з вікон оцього притулку,
Де пробував я від дитячих літ
І радощів своїх кінець побачив.
О, скільки образів, казкових марень
Родив у голові моїй ваш обрис
І подруг ваших блиск! Тоді, коли,
Вмостишись на зеленім дерні, мовчки
Сидів я довго-довго вечорами,
На небо задивившись, наслухаючи
Далекий жаби спів на вогкім лузі!
І світлячок блукав собі над плотом
Та понад квітником; пахкі алеї
На вітрі шелестіли, й кипариси
Ген-ген в гаю, і чулися уривки
Розмов під дахом рідним і труди
Спокійні челяді. А що за думи
Незлічені, що за солодкі сни
Вдихало в мене це далеке море,
Ці сині гори, що звідсіль їх бачу!
Я мріяв, що колись їх подолаю,

І таємничих досягну світів,
І щастя таємничого для себе...
Не зновував своєї долі я. Не раз
Життя оце мов гірке й порожнє
Ладен був поміняти я на смерть.

Не віщувало серце, що приречено
Зів'януть моїм літам зеленим
У рідній містечковій глупчині,
Поміж людей лихих та ницих — їм-бо
Слова «знання», «наука» — звуки дивні,
Хіба що сміху варті. І ненавидять,
Цураються — не з заздрощів — мене,
Не тим, що вищим визнають за себе,
А тим, що, мов, я серцем величаюсь,
Хоч не виказую пухи ні знаку.
Тут вік вікую — кинутий, забутий,
Без ласки, без життя; і мимоволі
Суворим я стаю поміж лихих;
Тут я зрікаюсь навіть милосердя
І починаю зневажати людство,
Довколишнє оце пізнатви стадо;
А юності пора летить, дорожча
За славу, за вінці, за світло чисте
Дня, за ковток повітря; я ж тебе
Гублю без користі, без втіхи, в цім
Пристанищі нелюдськім, серед мук,
О вбогого життя єдиний квіте!
Злітас легіт і приносить дзвін
Годинника із вежі. Як розраджува

Цей дзвін, пригадую, мої ті ночі,
Коли, хлоп'ям іще, в покої темнім
Я ранку ждав, а жахи невідчепні
Заснути не давали. Все, що бачу,
Що чую тут,— все образом стає,
Солодким спомином, але в той солод
Думки про нинішнє мішають біль
І смуток марний, тугу за минулим,
Також сумним, та ще слова: «Я був».
Лоджія, до променів останніх дня
Обернена, і стіни розмальовані,
Зображення отар, схід сонця над
Пустельним полем,— скільки втіх дозвіллю
Моєму дарували в тій порі,
Коли до мене, де б не був, омана
Моя могуча промовляла. В залах
Цих старовинних, як сніги довкола
Сіяли, як із свистом вітер мчав
Повз вікна ці широкі,— тут жили
Розваг моїх, веселих криків луни
В ті дні, коли жорстока, ница тайна
Речей вабливою нам видається;
Неторканого, цілого життя,
Облуди повного, так палко прагнє
Дитя, мов недосвідчений коханець,
І вигадану вроду божествить.

О надії, надії, оmani любі
Дитячих літ моїх! Всякчас заводжу
Я мову з вами, і ні час біжуний,

Ні зміна почуттів і дум не змусять
Забути вас. Я знаю: честь і слава —
То дві мани; всі втіхи, блага — тільки
В самім бажанні, а життя неплідне —
Нікчемне вбоство. І хоча порожні
Літа мої, хоча пустельне, темне
Буття мое земне, я бачу: мало
Забрала доля в мене. Ох, не раз
Вертаюсь думкою до вас, надії давні,
Й до першого, такого дорогого
Сну вимріянного; і знов дивлюсь
На це мое гірке та жалюгідне
Життя — це ж із усіх отих надій
Збивається мені сама лиш смерть:
Стискає серце, чую і не можу
Нічим утішитися в цій недолі.
І все ж, коли зі мною поруч стане
Смерть довгождана і наблизиться
Моїм злигодням край, коли земля
Обернеться долиною чужою
І щезне із очей моїх майбутнє,—
Згадаю неодмінно вас, і ще раз
Мене зітхнути змусить образ ваш,
І гіркотою думка озоветься,
Що марно жив, і ту солодкість хвилі
Фатальної мені стамує болем.

Уже в юнацькім першім сум'ятті
Неспокою, і втіхи, і жадання
Я часто кликав смерть і потім довго

Сидів над джерелом оцім, гадавши,
Як утопити у воді свої
Надії та страждання. Потім, ведений
Сліпими бідами між сумнівів життя,
Оплакував я молодість прекрасну,
Убогих днів цих квіт, що облетів
Так рано. Й часто о годині пізній
На ложі втасмниченім віршуючи
При світлі каганця, тужив я з ніччю
І зтишею — за невловимим духом,
Що нам на мить дається, і в знемозі
Співав я сам собі погребний спів.

Хто спогадає вас і не зітхне,
О перші кроки юності, о милі,
Невимовні дні, коли уперше
Захопленому смертному дівчата
Всміхаються і надовкола все
Наввипередки усмішку дарує;
Німує заздрість — не проснулась, може,
Чи ще ласкова,— і весь світ (о диво!)
Йому вже руку помочі дає,
Гріхи прощає, і прихід святкує,
І, перед ним схилившися в поклоні,
Показує, що зве його й приймає
За пана, за господаря свого?
Біжучі дні! Мов блискавиці, щезли...
І хто із смертних горя не відчує,
Якщо пора його чудова збігла,

Якщо найкращий час, якщо вже юність,
Ох, юність промайнула, відійшла?

Неріно! О, невже ж це я не чую,
Як все довкола промовля про тебе?
Чи, може, щезла ти з моїх думок?
Де прихилилась ти, якщо стрічаю
Самі лиш спомини про тебе тут,
Моя утіхо? Вже тебе не бачить
Земля ця рідна. І вікно спустіло,
Що в ньому ти було стояла часто,
Зі мною розмовляючи,— у шибі
Лиш відблиск мерехтить зірок печальних.
Де ти? Не чую голосу твого,
Як то бувало в дні, коли від слова
І найтихішого із уст твоїх
Враз блід я на виду. Час інший. Дні
Минулися твої, моя любове.
Пішла ти. Іншим випало прийти
На землю й жити серед цих духмяних
Горбів. Але пройшла ти надто швидко —
Мов сон, було твое життя. Ішла
Танцюючи, і радістю чоло
Світилось, і світилася в очах
Довірлива уява, світло юне,—
І фатум загасив його, і ти
Заснула. О Неріно! В серці досі
Любов панує давня. Чи на свято
Збираючись, промовлю я в душі:
Гай-гай, Неріно! Не причепуришся

До свята, погуляти більш не вийдеш.
Чи завітає май, дзвінкий, заквітчаний,
І до дівчат закохані спішать,
Кажу: моя Неріно, вже ж до тебе
Не вернутся весна й любов ніколи.
Чи тішусь днем ясним а чи квітучим
Берегом річки — я щораз кажу:
Неріна вже не тішиться, не бачить
Ні неба, ні полів. Минулась ти,
Мос зітхання вічне, ох, минулась,—
Лишень товаришить мені — і мрії
Кожнісінькій, і ніжним почуттям,
І рухам серця любим та сумним —
Один гіркотний спомин — все про тебе.

НІЧНА ПІСНЯ ПАСТУХА,

що кочує в Азії

Що робиш, місяцю, на небесах?
Скажи, безмовний!
Надвечір сходиш і верстаєш шлях,
Пустелі споглядаючи,— й заходиш.
Невже не находився досі ти
Все по одній стежині?
Невже цікаво досі з висоти
Зоріть на ці долини?
Так і життя пастуше —
Подібне до твоого дуже.
Встас удосявта пастух,
Жене отару в поле — й тільки бачить
Худобу, річку, трави,
А ввечері лиш відпочити mrіє —
Оде ж і всі надії.
Скажи мені, в чім суть
Пастушого мого життя
І в чім — твого? Куди недовгі
Мої ведуть мене злигодні?
Тебе куди веде одвічна путь?

Дід сивий, босий, хворий,
У лахманині драній,

На плечах ношу несучи важку,
Все по сипучому піску,
По горах, по долинах,
По гострім каменючкі,
Через кущі колючі
І в дощ, і в хугу, і в спекоту,—
Задиханий спішить, біжить,
Бреде через болото, річку,
Впаде і скопиться, щоб швидше бігти,
Й не спиниться, і не спочине...
Та ось, нарешті,— зранений, в крові,—
Прибивсь, куди вели труди й дороги:
Страшна, безкрай
Бездоля перед ним зіяє.
І пада він — і вже забуто все.
Ось, місяцю, яке
Воно — життя людське!

Народжується в муках,
А смерть — в самім народженні чигас...
Страждання, біль — найперше, що спізнає
Людина; і з початку вже самого
Втішають батько-мати
Її — у тому, що на світ прийшла.
А згодом підростає,
І стільки їй турботи, і тепла,
І ласки, й допомоги — словом, ділом,—
Батьки вділяють, щоб
Зросло собі воно бадьоре;
Розраджують: такий талан людський!

І тим-то залюбки
Обов'язок сповняють найдорожчий.
Але ж пощо тоді життя давати,
Пошо його підтримувати в тому,
Хто вимага розради, бо живе?
Якщо життя — прокляття,
Навіщо все завзяття?
О ясен місяцю, таке
Становище людське!
Але безсмертного невже зворушить
Моління це палке?

І все ж, самотній вічний мандрівниче,
Задуманий такий,— забагнув ти, може,
Щó є життя земне,
Страждання наші і зітхання?
Щó — наша смерть, оця остання
Блідість на обличчі,
Це зникнення з лиця землі, ця втрата
Всього, що звичне й любе?
Авжеж, тобі відома тайна
Речей; ти знаєш, що несе
Світанок, а чи смерк,
Чи біг — безмовний, безконечний,— часу.
І добре знаєш ти, кому весна
Дас любов-окрасу,
Хто спеці рад, для кого холода
Зимові — не біда.
Тайн тисячі тобі відкриті,
Закриті — простакові пастуху.

Дивлюсь, бува, на тебе,
Як вийдеш ти, німотний, в поле чисте,
Що обертається в оправі неба;
Або коли з отарою бреду
І задивлюся на блискучі зорі,
Промовлю подумки: навіщо
Остільки світочів займистих?
Нашо повітря неосяжне? спокій
Небесний преглибокий? нашо
Безмежжя це пустельне? й сам я — що?
Так розважаю сам собі: про дім
Незміряний, величний
Та про незлічену родину; далі
Про стільки мук, про стільки рухів
Усіх на небі й на землі всіх тіл,
Що крутяться щосил
Невпинно,— щоб вернутись, звідки вийшли;
Яка із того користь, де плоди —
Не розгадаю. Ти ж — усе ти знаєш,
Юнак безсмертний, завше молодий.
А я одне лиш знаю, відчуваю:
Все вирування вічне,
Все тлінного буття мого тепло
Когось, можливо, приведе до раю,
Та не мене. Життя для мене — зло.

Задрімана отаро, ти щаслива,
Бо жалюгідної своєї долі
Не відаш. Як заздрю я тобі!
Не через те, що клопіт, далебі,

Не єсть тебе жадливо;
Що всі злигодні, муки, страхи, болі
Ти забувавши враз,
А через те, що сум тебе не смокче.
Ти в холодочку на траві лежиш
Спокійна, сита,
Ти майже рік пасєшся,
І не набридне так збавляти час.
А я у цьому ж холодочку сяду,
Й нудота — не розрада —
Огорне душу. Мов острога вколе —
Далеко, як ніколи,
Від мене спокій відлетить. І місця
Ніде я не нагрію.
Хоч я бажань ніяких не лелію
І досі ще не мав для сліз причини.
Щаслива ти, отаро. Як і чим —
Не знаю, сам собі не відповім.
Я ж мало широї зазнав утіхи,
Але не тільки це болить мені.
Якби ти вміла розмовлять, отаро,
Одне спитав би я:
Чому тварини
Дозвіллям тішаться лінивим,
А я не тішуся — лиш нуджуся спочивом.

Коли б якимось дивом
Зросли у мене крила,
Щоб полетів я зорі всі алічти,
Щоб, мовби грім, полинув по міжгір'ях,—

Я б щасливіший став, отаро миля,
Так, щасливіший, місяцю пречистий!
Чи ж помилюсь, коли скажу
Про доленьку чужу:
Хай князем хто вродивсь чи юродивим,
У теремі, в хліві,— судьба судила,
Щоб і найперший день був нещасливим.

СУБОТА НА СЕЛІ

Повільно в сонці західнім з долини
Із в'язкою трави
Йде дівчина й щасливої години
Несе в руці фіалки лугові
І руж вогонь живий,
Щоб завтра приколоти
Їх до грудей і застромити в коси.
Бабуся по дорозі
Натужно дибає, спішить чудна,
Узявиши прядку, до своїх сусідок,
Щоб, сівши в їхнє коло, розказати,
Як в добрий давній час, у день святковий,
Вбиралася вона
І йшла до подруг — з ними танцювати,
Була тоді ще молода й красна.
Повітря вже стемніло,
Синь розлилася, тіні вже лягли
Від згірків і дахів,
І молодик блідий сіяє мило.
Тепер віщує давін,
Що свято наступає;
І від цього відлуння
Знов серце оживає.
І гарно хлопчакам

Гуляти на майдані,
Скакають тут і там,
І хто не йде — теж радий;
Насвистує тим часом хлібороб,
За стіл за небагатий
Сідає й думає про день спочинку.

Коли ж погаснуть всі вогні кругом
І змовкне все слідом,
Почую — молоток стукоче й пилка
У столяра дзвенить,—
При ліхтарі в майстерні зачинився,
Старається, спішить
Закінчiti роботу до світанку.

Це найбажаніший в седмиці день,
Він — радість і замрія,
А завтра безнадію
Години принесуть; і в думці кожен
До звичної роботи знов прийде.

О хлопче жартівлivий,
У молоді літа
Ти — мовби день, у радості розквітлий,
Мов день ясний, привітний,
Що передсвятом є твого життя.
Раюй, мій хлопче, пий на повні груди
Дитинне щастя... Хай
Ще щастя не прийшло твое — чекай,
А прийде — хай тобі важким не буде.

ДО СЕБЕ САМОГО

Тепер назавше стихнеш,
Знебуле серце. Щезла й ця омана,
Що вічною здавалась. Більш не буде
Оман принадних, прагнень
І сподівань — фальшивої полуди.
Назавше стихни. Досить
Ти трішотіло. Таж ніщо не гідне
Твого биття. Земля зітхань не варта,
Життя гірке й нудотне,
І цілий світ — саме багно, та й годі.
Вгамуйся. У відчай
Збагни, що роду людському судилось
Одне — вмирати. Затавруй презирством
Себе, природу, силу ту брутальну,
Що потай все на згубу призначає,
І марноту — безмежну, всезагальну.

АСПАЗІЯ

Вертається, бува, мені в думки,
Аспазіє, твій образ. Чи невловно
Сяйне мені у тім чи тім обличчі
На велелюдді; чи в полях пустельних
У день погожий, при безмовних зорях
З солодкої гармонії зринаючи
В душі моїй, близькій до сум'яття,
Постане горде і ясне видіння.
Богове, як любив! яка була
Мені відрада й мука! Лиш вдихну
Я пахощі заквітчаного лугу,
Або на вулиці задухмяніють квіти,
Як знов тебе, немов тоді, побачу,
Коли в прегарних затишніх покоях,
Пропахчених весняним квітом, ти
У темно-фіалковому вбрани
Мені явилася, ангельська подобо;
Злягаючи на хутер білину,
Таємну випромінюючи знаду,
Спокуснице умудрена, ти палко
Та дзвінко цмокала діток у губки,
Показуючи сніжно-білу шию,
І їх, що підступів твоїх не знали,

Рукою тисла ніжною до персів
Жаданих, сокровенних. Враз нові
Отверались небо і земля, і світло
Заблісло чи не боже. Так у сердце
Мені, хоч як я боронивсь, послала
Рука твоя стрілу щосили, й часто
Стогнав я, носячи її в собі,
Аж поки двічі обновилось сонце.

Світлом божистим, о донно, явилась мені
Краса твоя. Чи не те саме хвилювання
І музика, і врода навівають нам,
Коли Елізію глибокі тайни
Немовби відкривають? Серцем зраненим
Плекає смертний ту дочку душі —
Любовну мрію, що в собі вміщає
Чи не цілком Олімп, і всім: лицем,
Поводженням і мовою — скидається
На жінку, що захоплюється нею
Закоханий, гадаючи, що любить.
І вже не мрію, а її, земну,
Він обіймає, божествить, кохає.
Коли ж добавить помилку й підміну —
Гнівиться, в ошуканстві звинувачує
Даремно жінку. Образу небесного
Жіноча рідко досяга природа;
Й не знає, не здогадується жінка,
Бо не вмістити їй в тісній голівці,
Щó викликає вродою своєю
В душі закоханого благородній.

Даремно в блиску жвавім тих очей
Шукає він, ошуканий, надії,
Даремно сподівається любові
Сильнішої, аніж його любов, від жінки,
У всьому слабшої за чоловіка
З природи. Бо ж, якщо ніжніші в неї,
Тендітніші і руки, і ноги, то
Ніяк не глибший, не сильніший дух.

I ти, Аспазіє, ніколи й разу
Не спромоглася уявити, що сама
Тоді в мені будила. Hi, не знаєш,
Яку любов незмірну, муку грізну,
Які пориви невимовні, марення
Ти зрушила в мені. Й повік-віків
Цього ти не забагнеш. Отак достату
Творець музичних суголось — не відає,
Що викликає він рукою, голосом
У тих, хто слухає його. А нині
Аспазія, котру любив я, вмерла.
Спочила вічним сном та, що була
Колись життя метою. Тільки часом
На мить постане тінню дорогою
І щезне. Ти — живеш: не ще вродлива,
Але така вродлива, як на мене,
Що всіх затъмариш. Та вогонь отой,
Від тебе зроджений, погас. Адже
Любив я не тебе, а Божество,
Що мало дім, а нині — усипальниу

У серді в мене має. Божествив
Його я довго; й так мені подобалась
Небесна врода, що, хоч я збагнув
З початку ще з самого суть твою,
Всі хитрощі, всі пастки,— все ж, уздрівши
В очах твоїх його прекрасне світло,
Йшов за тобою жадібно, ще поки
Жило воно; йшов неошуканий,
Та, знаджений подібністю вабною,
Жорстоке, люте рабство я терпів.

Тепер хвались могутністю своєю.
Розказуй: ти — єдина, перед ким
Я горду голову схилив, кому я
Дав непокірне серце самохіть.
Скажи: ти перша (і остання, сподіваюсь),
На кого зводив я благально погляд
І перед ким лякливо трепетав
(Це кажучи, від сорому палаю);
Себе позбавлений, ловив сумирно
Кожне слівце твое, жест, забаганку,
Від примхи блід, на чемний знак — яснів,
Від поглядів знай на лиці мінився.
Та спав із мене чар, ярмо розбилось,
Звалилося на землю — тим-то я
І звеселивсь. Нарешті, після рабства
І марень всіх, я обіймаю радо
Свободу й розум, хоч нудьга від них.
Та вже якщо життя без почуттів,

Без помилок — зимова ніч беззоряна,
То вистачить мені за людську долю
Тієї втіхи й помсти, що в безділлі
Й незрушності лежу я на траві,
Дивлюся і на землю, і на море,
Й на небеса і сам собі всміхаюся.

ДО БАРЕЛЬЄФА
СТАРОВИННОГО НАДГРОБКА,
*де зображене померлу дівчину, нібито вона,
прощаючись, іде геть від своїх рідних*

Ідеш — куди? Хто кличе
Тебе удалеч від рідні,
Вродлива дівчина?
Чому, самітна, батьківську оселю
Так рано покидаєш? До порога
Цього чи вернешся? Чи втіху ще даси
Тим, що голосять коло тебе,
не стримують слези?

Сухі у тебе вії, рухи жваві,
Але смутна ти. Чи ж тобі дорога
Мила чи немила, світливий чи хмурний
Притулок, що прямуєш ти до нього,—
Не хоче появити
Лице твоє суворе.
Гай-гай, та вже ж ні я, ні будь-хто в світі
Не скаже, ласка чи неласка неба
Впала на тебе,
Чи щастя переповнює тебе, чи горе.

То кличе смерть тебе. В самім початку дня —
Його остання мить. До рідного гнізда
Не вернешся. Ані облич

Коханих батька-матері
Більш не побачиш. Місце,
Куди ти йдеш,— могила,
Притулок твій на всю довічну ніч.
Блаженна, може, ти,— та всяк, хто спогадав
Про доленьку твою, з жалю зітхав.

Вже б краще зовсім світла
Не бачити. Але вродитись, дорости
До гожої пори, коли цариця врода
По тілу розіллеться, по лицю,
І світ oddалеки
Схилятися почне перед тобою;
Коли надія кожна вже розквітла,
Й нескоро ще перед чолом святковим
Засвітить яв жалобній лампади,—
Аби, мов згусток пари,
Що взяв подобу хмари,
Розвіятивсь, неначе й не було,
Змінить на безгоміння мороку в труні
Майбутні дні,—
Хай втіху в долі цій добачить розум,
Але високу скорб
Ми, хоч які стійкі, в душі виносим.

О мати, що істот живих родині
Страх, слово навівши споконвік,
Природо, що тебе даремно чоловік
Так вихваляє! Родиш ти, годуєш,
Аби убитъ... Хіба ж не зло,

**Як гине те, що й не зросло?
Чому ж на смерть невинних прирікаєш?
Чому невтішним горем,
Стражданням наділяєш
І тих, що геть ідуть із цього світу,
Й тих, що лишаються без ласки, без привіту?**

**Нещасне, де не глянь,
Нещасне, де не дінься,
Тендітне це потомство!
Це ж бо з твого призволу
Життя ошукує
Надію молоду, й журні, немилі
Котяться років хвилі, й щит від зла
Єдиний — смерть: невідворотним знаком,
Законом непорушним
Її поставила ти на шляху людському.**

**Чом, після бід-поневірянь, хоча б мети
Щасної не дала нам ти? І все,
Що для майбутнього
Ми несемо в душі дорогами життя;
Все, що в лиху годину
Для нас — єдина втіха,
Пошто в жалобну вповила тканину,
Окутала сумною тьмою
І злішою марою,
Ніж буря,— показала пристань тиху?**

Коли вже й то нещастя,
Що прирекла на смерть
Ти нас усіх, кого безвинно, проти волі
Життю-недолі на поталу віддала,—
Позаздрить, далебі,
Небіжчика судьбі
Хто живеть лишивсь, щоб рідних хоронити.

Коли ж у тому правда, в чім я певен:
Життя — нещастя, в смерті — благодать,—
Хто побажав би,
Як бажати мав би,
Своїм найближчим дня не пережити,
Себе щоб поменшити
На себе ж — і не менше;
Щоб бачити, як від порога
Людину дорогу несуть,
Що з нею ще прожив би літ та й літ,
Але останнє «прощавай» сказати слід
Без сподівань, що знову
Десь світова дорога
Зведе обох; а потім сиротою
Все згадувати колишнє товариство
У звичний час у рідному краю?

Скажи, природо, як твоєму серцю
Стас тих сил, щоб виrivати
Із рук у друга — друга,
Із рук у брата — брата,
Дітей — у батька-матері,

В закоханих — коханих: згас один,
А другого в житті лишаєш? Як могла ти
Законом біль неуникненний дати:
Щоб смертний смертного в любові пережив?
Але є інші клопоти в природи,
Любіші, близчі їй,
Ніж людські блага й недогоди.

ПАЛІНОДІЯ

Маркізові Джіно Каппоні

Зітхати завше — в цім нема розради.
Петрарка

Я помилявсь, мій щирий Джіно. Довго
І тяжко помилявсь. Казав: життя
Нікчемне й марне, а епоха наша
Безглузда особливо. І нестерпно
Було це слухати щасливим смертним,—
Як можна й слід їх смертними взивати,—
Тих, що живуть у запашнім Едемі
І що з обуренням і здивуванням
Зневажливо про мене говорили,
Що він, мовляв, невдаха, недолугий,
До насолод нездатний і нездарний,
Отож недолю власну і вважає
Загальною — немовби людський рід
Увесь повинен бути нещасливим.
Аж врешті раз, крізь дим сигар добірних,
Крізь хрумкіт печива, крізь галас тих,
Хто замовляв морозиво й напої,
Крізь дзенькіт ложечок і філіжанок,
Мене осяяв одноденний бліск
Газети. Саме з неї я й дізнався
Про благоденствіс, що скрізь панує,
Про радість існування, оцінив
Земних речей важливість і побачив,

Що шлях людини встелено квітками,
Що на землі ні лиха, ні турбот.
Пізнав я теж і мудрість, і чесноти
Століття нашого, й глибоку вченість,
Побачив я також, як від Марокко
Аж по Китай, від полюса до Нілу,
Від Бостона до Індії — всі царства,
Всі королівства й герцогства щодуху,
Учвал пустилися ловити щастя,—
От вхоплять — не за гриву, то за хвіст.
Тоді-то, до ладу поміркувавши,
Заглибившись у сторінки газети,
Всі власні помилки я усвідомив,
І стало соромно мені за себе.

Чекаєм, Джіно, золотого віку,—
Його вже нам прядуть старанно Парки,
Про нього вже газети різномовні
Й різноформатні пишуть одностайно.
В той вік любов загальна запанув,
Торгівля, залізниці, та холера,
Та ще ж і пара, й тиф — цілком надійно
Народи всі й підсоння поєднають.
Ніякого не буде в тому дива,
Як дуб і сосна молоком чи медом
Нас принагідно раптом почастують
Або в танець підуть під звуки вальсу.
Зросла вже й ще зростатиме щодалі
Потуга дистиляторів, реторт,
Машин, що з небом важаться змагатись,—

Літають і літатимуть ще вище
Нащадки Сіма, Хама і Яфета.

Люд не живитиметься жолудями,
Якщо не змусить голод. Таж і зброї
Не забажають вивести з ужитку.
І золото зневаживши, і срібло,
Навчаться вдовольнятись векселями,
А кров не перестануть проливати
Людські племена,— де там! І в Європі,
Й по той бік океану, де притулок
Цивілізації нової,— всюди
Полляті кров'ю стелються поля,
Бо, ледве сварка виникне за цукор,
Корицю, перець або щось подібне,
Що можна перетворювати в гроші,
То й братовбивча різанина зразу.
Чеснота, справжня гідність, щирість,

вірність,

Любов до справедливості — усюди,
В усі часи, в усякому суспільстві
Тулитимуться десь собі в куточку.
Така вже їх природа, що ніколи
Вони не вийдуть на переднє місце,
Їм не судилося перемагати.
Шахрайство ж, пересічність і нахабство —
Ті на поверхні, тих чекас успіх.
Хто має силу й владу — сам чи з кимось
Її поділити — зло почне творити,
Ще й виправдання знайде. Це — закон,

Твердим його алмазом на скрижалях
Накарбували доля і природа,
І ані Деві й Вольта блискавками,
Ні Англія машинами, ні вік наш,
Ні цілий Ганг трактатів політичних
Його із тих скрижалів не зітрутъ.
І буде завжди горювати добрий,
Радітиме нікчема і шахрай,
Живцем ковтатиме слабкого сильний,
Жебрак голодний плаузувати буде
Перед багатим, заздроші та злоба
Цькуватимуть того, хто благородний,
І всюди — чи то полюс, чи екватор,—
За будь-якого устрою — довіку
Так буде, поки людство на землі ще
Існує й дивиться в обличчя дніві.

Ці залишки й сліди віків минулих
Покласти свій відбиток мусять конче
Й на золотому віці, що надходить,
Бо тисячами криються неズгоди
І суперечності в природі людській,
І не здолав ніхто їх поєднати,
Відколи землю рід наш населяє,
Ніхто їх не примирить і в майбутнім,—
Найвищий розум, людська міць, газети,
Ухвали мудрі — буде все безсиле.
Зате в інакшій, поважнішій сфері
Страшеннего ми щастя домоглися:
Все м'якший буде з кожним днем наш одяг —

Шовковий, вовняний чи бавовняний.
Шорстке лахміття й кожушину скинуть
Коваль і хлібороб; підкладку з вати,
Щоб шкіряне не муляло, підшипуть
І бобрик накидатимуть на плечі.
А різнобарвні килими та ковдри,
Стільці гарненькі та канапи зручні,
Столи та ліжка пеститимуть око
Своєю нетривалою красою.
Також і в кухні збудить щирий захват
Найрозмаїтіший на вигляд посуд.
З Парижа до Кале, а звідти в Лондон,
А далі вже й до Ліверпуля — можна
Доїхати чи, радше,— долетіти
Так швидко,— навіть уявити важко.
Під Темзою широкою тунель
Повинні прокопати — цей відважний,
Безсмертний задум, що багато років
І подив збуджує, і хвилювання.
Освітлять краще, ніж було це досі,
Майдани й вулиці столиць та інших,
Дрібніших міст, хоча вони від того
Безпечніші не стануть анітрохи.
Такі дива, таку блаженну долю
Нащадкам нашим приготувє небо.

Щасливий той, хто, поки я пишу,
Пишти у повитухи на руках,
Бо він ростиме в ті бажані дні,
Коли в тривалих дослідах встановлять

Те, що й дитина, й нянька буде знати,
А саме — скільки проковтне за місяць
Круп, м'яса й солі рідне місто, скільки
Народжень і смертей заревструє
За рік старенький парох, і потужні
Машини парові в якусь секунду
Мільйонними намножать тиражами
Газет,— а в них же всесвіт відіб'ється,
Його душа, усе його життя,
Бо це ж єдине джерело пізнання.
Газети, отже, вкриють все й усюди —
Долини, й гори, ще й морські простори,
Вони, неначе зграї журавлині,
Полинуть над безмежними полями,
Собою навіть сонце затуливши.
Бував — хлопчик старанно і вперто
Споруджує з трісок та дощечок
Чи то палац, а чи собор, чи вежу,
Та, ледве збудувавши, вмить і збурить,
Бо ті йому тріски та дощечки
Для іншої вже витівки потрібні.
Так і природа — кожен витвір свій,
Нехай він буде навіть досконалій,
Скінчивши, починає руйнувати
Й жбурляти, а розкидані шматки
Вживав вже для іншої потреби,
І смертний силкуватиметься марно
Уберегти себе й собі подібних
В жорстокій цій, незрозумілій грі.
Хай подвигів хоч тисячі довершить

На різні кшталти вправною рукою
Людина — все зведеться нанівець:
Природа, ця дитина нездоланна,
Що, діючи за примхами своїми,
То творить, то руйнує, що створила,—
Отож від неї йдуть нестерпні муки,
Невиліковні болі, невгамовні
Страждання, що придавлюють і гноблять
Людину зовні та й у ній самій.
Ця сила руйнівна і зловорожа
Невтомно переслідує людину,
Аж поки та, знеможена, безтямна,
Впаде на землю і сконас — жертва
Своїй жорстокій матері природі.
Шляхетний духом друже мій, найбільші
З усіх нещасть людських —
то смерть і старість.

I то нещастя давні — немовля
Вже з першим материнським молоком
Їх всмоктує, й нічим тут не зарадить
Веселе дев'ятнадцяте століття,
Ta й всі наступні змін внести не зможуть,
Як не змогли дев'яте і десяте.
Коли ж мені хоч інколи дозволять
Назвати істину іменням власним,
Назву: людина взагалі нещасна
Була і буде, байдуже — коли
I незалежно від умов суспільних,
A через те, що це — закон життя
Єдиний, спільний для землі й для неба.

Найвищі мудреці мого століття,
Проте, інакшій вигадали вихід,
І то дотепний, майже бездоганний:
Одну людину щасною зробити
Не можна, то облишили її
Та й щастя почали для всіх шукати.
Це легко, то й знайшли, тепер бажають
Із багатьох — і злих, і нещасливих —
Один щасливий, радісний народ
Створити. Дивину цю згодом, мабуть,
Роз'яснять нам памфлети та газети,
А поки що — у захваті від неї
Уся цивілізована отара.

Ну й розум! Ну й проникливість надлюдська
У те майбутнє! І в розумуванні
Яка упевненість, яка глибінь
В пізнанні сфер піднесених, найвищих
І неприступних, потаємних справ!
Вікам прийдешнім їх наш вік з'ясув!

А як побожно те він прославляє,
Що вчора гудив, що потрощить завтра,
Щоб знов, позавтрому зібрали друзки,
Їх славити! Як треба шанувати
Ту повну одностайність почуттів
Століття нашого, точніше — року!
Пильнуймо, щоб не відхилитись часом
Від моди сьогорічної, яку
На рік наступний змінить інша мода!
Нові часи з античністю зіставмо,

То зразу й пересвідчимось, який
У нашім мисленні великий поступ!

Один твій приятель, прехвальний Джіно,
У віршуванні дуже вправний, навіть
З науками обізнаний, з мистецтвом,
Знавець, доповнювач і коментатор
Думок, що є, колись були й ще будуть,
Сказав мені: «Покинь ти почуття,
Вони вже зайві в наш практичний вік,
Що цінить лише корисне для суспільства,
Його лиш економіка цікавить.
Покинь же досліди над власним серцем,
Тем для пісень не слід в собі шукати,
Лиш потреби нашого часу
Оспівуй та надію, що дозріла».
Порада незабутня! Засміявсь я,
Почувши голос, трохи аж комічний,
Що вимовив давно забуте слово
Із мови, знаної в самім дитинстві:
Надія. Що ж, послухаю поради.
Я вікові служитиму своєму,
Щоб доступити слави і хвали,
Не суперечачи йому ні в чому,
Лиш притакувати й догоджати,—
Якщо таким ітиму я шляхом,
То, може, опинюсь і між зірками.
Та хоч-таки я й прагну до зірок,
Але співати про потреби віку
Не маю ні пайменшої охоти —

Про те заводи та майстерні дбають.
А от надію Бог таки послав нам —
Тих юнаків кошлатих, бородатих,
Що все частіше ходять поміж нами.

Привіт тобі, ознако рятівна!
Це перший промінь славної епохи.
Радіс і земля, і небеса,
Дівочі оченята заблищали,
По святах і вечірках тільки й мови,
Що про нових геройів бородатих.
Зростай же для вітчизни, мужне плем'я,
У затінку твоїх борід розквітне
Італія і з нею вся Європа,
Від Тахо аж по самий Гелеспонт,
І світ зазнає миру та спокою.
Ти ж, покоління в сповитку, радій,
Вітай своїх щетинуватих предків,
Не бійся волохатих їх облич,
Тобі судилось тільки пожинати
Плоди трудів минулих поколінь,
Їх балачок і галасу. Поглянь:
Панує радість по містах і селах,
Вдоволені і старість, і юнацтво,
А бороди — завдовжки ліктів зо два.

ЗАХІД МІСЯЦЯ

Як самітній очі
Над срібною рівниною й водою,
Коли вітрець стихає
Та безліч силуетів
Обманливих предметів
Ген тінями спадають
На супокійні хвилі,—
І пагорби, й тини, й садиби, й гілля;
Сягнувши небосхилу
Край Апеннін і Альп, в Тірренське море,
У лоно неозоре
Заходить місяць; світ увесь тъмяніє;
Зникають тіні, й пітьма
Долину й гору затемняє притьма;
Ніч мовкне й сиротіє,
І подорожній піснею сумною
Вітає даль, куди втікає світло,
Що осявало, зблідле,
Йому дорогу лампою блідою,—

Отак і вік людини
Від молодості лине
У безвість. І втікають

Кудись примари й тіні
Оман присмних; і приходить рідше
Надія з далечіні,—
Опора смертному в бутті щоденнім.
Занедбаним і темним
Життя лишається. І подорожній,
На нього глянувши бентежно й строго,
Уже не хоче далі простувати
По вибраній дорозі;
Він бачить у тривозі,
Що люди, їх domi — чужі для нього.

Щасливою занадто і легкою
Недоля безупинна
Здавалася б, якби пора юнача,
Де всяке щастя — плід страждань численних,
Не уривалась в течії життєвій.
М'яким надміру був би
І вирок, що всіх сущих жде кончина,
Якби ще півдороги
Не мали спершу зможи
Вони пройти,— а де за смерть страшніше.
Ось задум той, що гідний
Лиш розуму безсмертних,
Межа всіх зол: де — вигадати старість,
В якій би залишилось
Жадання цілим, а надія згасла,
Щоб висохли джерела сліз щасливих,
Щоб більше тут ніхто з добра не лив їх.

Вам, береги й узгірки,
Коли на заході зникає світло,
Яке сріблило тут серпанок ночі,
Недовго сиротіти
У темряві, бо з іншого вже краю
Над вами палахкоче,
Світлів небо і зоря палас,
За нею потім сходить раннє сонце
І полум'ям вогнистим
Сіяє на всі боки,
А світляні потоки,
Як повідь, заливають вас і небо.
Але життя, коли навіки щезне
Чудова юність, не сяйне за нею
Ніколи вже ні сонцем, ні зорею.
Самотнім буде до кінця; і ночі,
Що решту років тяжко затемнила,
Край покладе, як бог велить,— могила.

ДРІК, АБО КВІТКА ПУСТЕЛІ

Але люди більше возлюбили
тъму, аніж світло.

Евангеліє від Іоанна. III, 19

Тут, на хребті сухому
Гори, де височиться
Спустошувач Везувій,
Де не радіє деревце чи квітка,
Розсипавсь кущиками ти довкола,
О мій духмяний дроку,
Пустелі сину. Бачив я: стеблинням
Ти прикрашав стовпи, які врочисто
Оточували місто,—
Воно колись було державцем світу,
І про його всевладдя
Нагадує ще й нині подорожнім
Важуче й занімле там громаддя.
І знов на цій землі тебе я бачу,—
Сумні місця, покинуті всім світом,
Ти любиш і недолю супроводиш.
На цих полях, що попіл
Безплідний їх засипав геть, що лава
Покрила скам'яніла,
Яка дзвенить під стопами мандрівця;
Де повзас, звиваючись під сонцем,
Змія пручка, де кролик
В свою покручену втікає нірку;

В садибах тут на нивах
Колосся золотіло, наче хвиля,
І мухали отари;
Цвіли сади, й палаци
Багатим на дозвілля
Стояли тут; було і місто славне —
Його ж, розкривши пащу вогнедишну,
Гора грімким потоком затопила
Із мешканцями разом. Тут навколо
Тепер лежить руїна,
Де ти ростеш, ласкова квітко; ніби
Із співчуття чужому горю, в небо
Ти посилаєш запах духмянистий,
Який пустелю тішить. Хай на схили
Сюди ще прийде той, хто нашу долю
Вславляти гучно звик, і хай побачить,
Як любляча природа
Про людський рід піклується. Й відчує,
Яка мідна щедрота
Сім'ї людської, що її вороже
Природа-годувальниця тут може
Найлегшим поруком змести частину
За мить одну, а дужчим,
Якщо запрагне, збурившись зненацька,—
Усе і всіх понищить.
Це ж тут сліди над ровом
Лишило те, що люди
Звуть «майбуттям ясним і поступовим».
На віддзеркалення своє дивися,
Дурний і гордий віче,

Ти, що лишив дорогу,
Що, відродившись, думка позначила,
І повернув назад, і ось вже знову
Це задкування вміле
Ти видаєш за поступ.
Твоїм химерам всі уми сучасні,
Яких тобі в батьки дала недоля,
Підтакують лестиво,
Всміхаючись глузливо
Позаочі. Ні, я вже
Отак ганебно не зайду в могилу;
Ще виявлю зневагу повносилу,
Що в грудях маю завше,
Наскільки це можливо, я відкриюсь,
Хоч знаю, світ пізнавши:
Того забудуть, хто свій вік зневажить.
Та з забуття, що візьме
І вас зі мною, я сміюся й досі.
Свободи прагнеш, та слугою часу
Зробить знов хочеш думку,
Що тільки через неї
Заледве з варварства ми відродились,
Ту саме думку, що росте лиш нею
Свідомість громадянська.
Тобі ж немила правда
Про зло й нікчемне місце,
Що нам дала природа. Тож ізнову
Ти обернувся спиною до світла
І, сам ляклivий, кличеш боягузом
Того, хто йде сміливо

За світлом, а шляхетним
Безумця звеш, лукавця, що без болю
З усіх глузув й славить цю недолю.

Бувас, чоловік слабкий та вбогий,
А душу щедру і шляхетну має,—
Себе хай не вважає
Могутнім і багатим,
Не хвалиться багатством, пишнотою,
Бо стане сміхотою
Такий посеред люду;
І той, кому скарбів бракує, сили,
Хай не ганьбиться, а себе покаже,
Яким він є, то й цінувати будуть
Там і його по правді.
Але й того шляхетним
Так само не вважаю,
Хто, зроджений на гибелль, зріспи в злиднях,
Та каже, що живе для насолоди,
І на папір смердючу
Гординю виливає,
Розкошами новими спокушає
І вабить щастям, що незвісно й небу,
Блаженство на землі ще обіцяє
Народам, хоч задосить
Лиш морської бурі,
Гнилих вітрів чи землетрусу злого,
Щоб згинув люд і пам'ять вся про нього.
Шляхетний той, хто сміє
Підвісти смертні очі,

І глянути в обличчя
Недолі нашій спільній, і відверто,
Не затаївши й слова,
Повідати про зло, що нам же й дане,
І про життя нікчемне;
Великий у стражданні
Та мужній той, хто гнів і зненавиду
На брата не звертає,
Що гірш за всяке лихо,
І знов же винуватить не людину
В тих алигоднях своїх, а справді винну,
Для смертних — матір, що в любові й муках
Їх народила, мачуху, що мучить.
Її ж бо ворогом і називає
Той чоловік шляхетний,
Який упевнивсь, що в борінні з нею
Згуртується суспільство,
І спільністю єдиною вважає
Усіх людей, і всіх обняти прагне
Зі справжньою любов'ю,
Подаючи жадану допомогу
В мінливих небезпеках і тривогах
Загальної війни. І не ладнає
Пасток на кривдників, і не лаштует
На близьких хитру зброю,
Вважає глупством, щоб на полі бою
В суворий час, віч-на-віч з ворогами,
У розпалі атаки,
Забути супротивника, й здіймати
Між друзів прикрі чвари,

I, меч сяйний схопивши, власне військо
Погнати в громі й шумі.
Отож, коли ці думи
Народ пізнає, як було колись-то,
І жах, що споконвіку
Перед лицем природи
Стискає смертних в кайданах сусцільних,
Ледь-ледь ослабне знову
Пізнанню завдяки, й тоді вільніше
Вестимуться розмови,
І справедливість, і доброзичливість
Постануть не з пихатого безумства,
На чому чесність натовпу держиться,
Адже впаде під ноги
Все, що на помилках стойть убоге.

Я часто на цій лаві
Потоку, де в жалобу
Давно вдяглися, скам'янівши, хвилі,
Сиджу вночі; тут, на сумній рівнині,
Я бачу, як високо
У небі чистому блискочуть зорі,—
Які відбились, дальні,
У морі й світ в іскристім обертанні
Освітлюють із пустоти ясної.
І вже коли звертаю очі вгору,
То ніби зрю в ту пору
Цятки, але насправді,
Порівнюючи з ними, так цятинка —
Земля з морями; знов же

Не видно їм людини
Та й кулі, де так само
Людина є ніщо; й коли я бачу
Далекі зорі без кінця і краю,
Які водно злилися,
Немов туман, звідкіль не тільки люди,
Але й земля, й за нею безконечні
Планети наші, що кружляють вічно
Із сонцем золотим, і наші зорі
Не видимі так само, як не видні
Їм на землі цятинки
В туманнім свіtlі; що ж я маю думатъ
Про тебе тут, о роде
Наш людський? І, загадавши
Твое становище, про це я свідчу
Тут, на землі, що я топчу, а потім
Про те, що сам в собі ти
Володаря й мету Всього тут бачиш
І любиш те базікання у п'ятьмі
Піщинки, що Землею називають,
І ради неї, позабувши Всесвіт,
Поети тужаться тебе розважить
У бесіді приємній; як глузувш
Ти з наших мрій і розум ображаеш
В цей час, коли знанням перевершили
Ми всі епохи в тому,
Що поступ — вічний; бачу, що нещасні
Нащадки смертні, й чи не тому в мене
Болить і мре душа? І хто ж те знає —
В ній насміх а чи жаль переважає?

Ото ж, як яблуко, нехай маленьке,
Що в пізній час осінній
Дозріле падає само на землю,
Мурашок нищить і руйнує житла,
Збудовані старанно
В м'якому ґрунті, й збіжжя,
І те багатство, що собі надбрали
Важкою працею малі комахи,
Не знаючи спочинку всеньке літо,—
Пустошить, накриває
За мить одну; ось так, згори звалившись,
Із надр землі гrimучих
Вергаючи могутньо
До неба попіл, пемзу і каміння,
Ніч і руїна разом
З розлитими у травах
Скаженими й швидкими
Киплячими річками
Розплавлених уламків,
І всіх металів, і піску, і ріні,
Розлившись по долині,
Міста, що ніжне море омивало
На берегах, шалені,
Покрили й поховали
За декілька хвилин; тепер пасуться
Там кози, й інше місто
Здіймається, і за піdnіжжя правлять
Йому мерці, й повалені ті мури
Гора зловіща наче підпирає.
Природа ж бо шанує

Наш людський рід похмурий
Так, як і муршиний, і частіше,
Зазнавши менше лиха,
Мурашок гинуть тучі,
Натомість люди не такі плодючі.

Минуло вісімнадцять
Століть відтоді, як в огненній силі
Поселення багатолюдні щеали,
І селянин завзятий
На вбогий виноградник обертає
Цю мерству, попелом укриту землю,
Ще з страхом підводить
Він очі на вершину
Фатальної гори, що вгамувалась,
Проте жахає і грозить всякачесно
Нестримним знищенням йому і дітям,
Його полям. І часто
Лежить той нещасливець
На дасі халабуди й спочиває
Під свіжим вітерцем всю ніч безсонну,
Та скоплюється, стежить він за плином
Страшної лави, що з безодні ллеться
Через хребет піщаний,
Що біля Капрі й далі відбивають
Вночі морські глибини,—
Біля Неаполя і Мерджелліни.

І, як помітить, що вогонь все ближче,
Або почує, що вода клекоче

В його колодязі, квапливо будить
Малих дітей, дружину, й, захопивши
З собою все, що встигне, геть тікає,
І здалеку він бачить,
Як те гніздечко й нивку,
Що захистом від голоду були їм,
Жарка руйнує хвиля,
Що з тріском прибуває й, невблаганна,
Повзе, затоплюючи все довкола.
І ось уже Помпея
Після загибелі в часи античні
Відкрилась небу й сонцю,
Немов скелет, що знову
Земля вернула з жалю чи скупарства;
І на пустельній площі
Між колонад розбитих
Здорожений мандрівець споглядає
Хребет подвійний і оту вершину,
Яка ген-ген димиться
І давній ще загрожує руїні.
І серед жахів потайної ночі
В театрах спорожнілих,
В руїнах храмів, де, як поторочі,
Лякліві кажани знайшли притулок,
Він бачить, спохмурнівші,
Як у палацах знову пропливав
Блищання смертоносне тої лави,
Що звіддаля палас
І все довкола барвить у червоне.
Ось так, не знаючи ні про людину,

Ні про античність, ні про те, що внуки
Спішать дідам на зміну,—
Природа не старіє, йде, однаке,
Таким предовгим шляхом,
Що нібито стоїть. Це ж до загину
Народи й мови йдуть. Вона не бачить;
А люд про вічність мимрить без упину.

І ти, гнучкий мій дроку,
Що запашним розмаєм
Оголені поля тут прикрашаєш,
Відступиш незабаром перед буйством
Страшним підземного вогню страшного,
Що вернеться й розлого
Тут розіллється і жадливо злиже
Твої ламучі зарості, й покірно
Донизу мертву голову невинну
Ти схилиш в ту хвилину:
Але заздалегідь до тої миті
Не станеш ти принизливо благати
Майбутнього катюгу й до високих
Зірок не звернешся в гордині буйній,
Ні до пустелі цеї,
Де звіку на роздоллі
Зростати мусиш лиху на догоду;
Ти — мудрий, та й не слабший
Ти за людину, бо стеблині кволі
Таять бессмертя роду,—
Живеш на волі всупереч недолі.

НАСЛІДУВАННЯ

Куди з своєї гілки,
Слабкий листочку бідний,
Куди летиш ти? — З бука,
Де я зростав, мене зриває вітер.
Мене він крутить люто,
Із лісу мчить на поле,
Несе з долини на підгір'я голе.
Сам по собі я вічно
Лечу, і все мені байдуже й змінне.
Лечу в ніщо, поглянь ти,
Куди природно й звично
Летить листок троянди
І листя лавра лине.

СКЕРЦО

Коли прийшов я хлопцем
До Муз у школі вчитись характерній,
Одна із них взяла мене за руку;
І день весь ясночола
Повсюди і довкола
Водила по майстерні.
Являла там не ленти —
Мистецтва інструменти
І засоби, не гірші
За ті, що кожний з вас же
Вживав в праці завше,
Як творить прозу й вірші.
Я слухав дивну повідь:
«Так, Музо, де ж пильник?» Богиня мовить:
«Зітерся він, працюємо без нього».
Я відповів: «Даруйте,
Якщо тупий, несіть, хай гострять зразу!»
Сказала: «Знаю це, але ж бракує часу!»

Сюди забрів я до її порога
І марно кличу бурю й дощ ливний,
Аби її затримати якмога.

А вітер стогне, й ліс гуде сумний,
І грім гуркоче в хмарі кругойдучій,
Поки зоря не бліснє з вишнини.

О небеса, о земле, сльози й тучі,
Зласкавтесь над закоханим і в путь
Мою кохану не пустіть, могучі.

О вихоре, прокинься, хмари ждуть,
Залий мене, о дощ несамовитий,
Поки нічна не щезла каламуть.

Відкрилось небо, вітер никне, віти
Тремтять од співу, й сонце боляче
Осліплює мій зір, слізми омитий.

ПРИМІТКИ

Творчістю Джакомо Леопарді цікавилися І. Франко, Леся Українка, М. Рильський, які часто згадували його ім'я в своїх літературознавчих працях. П. Грабовський переклав із Дж. Леопарді поезію «До самого себе» та уривок «Виходиш ти із рідної оселі», П. Карманський — прозові діалоги. Три ідилії — «Безмежність», «До місяця» і «Вечір святочного дня» — в перекладі Г. Кочура було вміщено в антології романтичної лірики «Співець» («Веселка», 1972).

Ця збірка — перше книжкове видання творів Дж. Леопарді українською мовою. До неї ввійшло 29 поезій з його основної книжки «Пісні», що включає 48 канонічних текстів — різні за жанрами вірші, фрагменти й переспіви. В нашій збірці подано країні зразки громадянської, філософської та інтимної лірики великого італійського поета-романтика.

Переклади здійснено за виданням:

Giacomo Leopardi, Canti.

Rizzoli Editore, Milano, 1953

ДО ИТАЛІЇ

Написано у вересні 1818 р. Присвячено поету і перекладачу Вінченцо Монті.

За віщо ж гинуть на полях чужих... — Для російського походу 1812 р. Наполеоном була створена т. з. Велика армія, значну частину якої становили іноземні формування, зокрема італійські.

Фесалійські ущелини — мова йде про битву біля Фермопіл (480 р. до н. е.). Прикриваючи відступ основної частини грецького війська, в Фесалійських ущелинах загинуло 300 спартанських воїнів, очолюваних царем Леонідом.

Ксеркс (р. нар. невід.— п. 465 до н. е.) — давньоперський цар, син Дарія. За Ксеркса перська армія зазнала ряд поразок в боротьбі з грецькими полісами. Після розгрому біля Саламіна перського флоту (480 до н. е.) Ксеркс утік до Азії.

Антельський пагорб — Антела — місто в Фесалії, розташоване біля Фермопіл.

Сімонід — грецький поет (бл. 556—бл. 468 до н. е.), автор численних епітафій воїнам, що полягли за Елладу у війні проти персів.

НА ПАМ'ЯТНИК ДАНТЕ, споруджуваний у Флоренції

Пісня складена в Реканаті у вересні — жовтні 1818 р. у відповідь на публікацію заклику спорудити пам'ятник славетному флорентійцю.

Меонійський співець — йдеться про давньоримського поета Публія Вергілія Марона (70—19 рр. до н. е.). Славетний автор «Енеїди» був улюбленим поетом Данте.

Коли ти остаточно в рай полинув. — Натяк на сюжет «Божественної комедії» Данте. В останній частині поеми Поет підноситься в рай.

За Альпи везучи в полон ганебний... — Під час перебування в Італії військ Наполеона було пограбовано чимало національних музеїв. Художні скарби Італії було вивезено до Франції.

**ДО АНДЖЕЛО МАІ,
що знайшов Ціцеронові книги
«Про республіку»**

Твір написано у Реканаті в січні 1820 р.

Чернець Анджело Маї, бібліотекар Ватіканської бібліотеки, після того, як розшукав багато класичних текстів, що вважалися втраченими, знайшов 1819 р. Ціцеронові книги «Про республіку», знані доти лише за окремими уривками.

Ніхто ж не обве, о духу благородний... — звертання до Анджело Маї.

Ті дні, коли... приходили стари співці божисті... — доба Відродження.

Ти, хто судьбі чолом не бив... — автор звертається до Данте.

Там твоя бриніла ще соловкомовна ліра... — ідеться про Петrarку.

А ти прожив у зорях та морях, одважний Лігурій ростку... — йдеться про Колумба, що був родом з Лігурії, історичної області на півночі Італії.

Ген за Столовами... — тобто за Гібралтаром. Геркулесові стовпи — давня назва двох скель на протилежних берегах Гібралтарської протоки.

I ти ж тоді для снів робивесь... Палкий співцю турнірів та любові... — звертання до Лудовіко Аріосто (1474—1533), італійського поета.

Торквато, о Торквато, в час той хотувало небо нам дух високий твій... — Торквато Тассо народився 1544 р., вже після смерті Аріосто.

Вінечь співнілий не зборов твоєї смерті... — Тассо помер, коли готувалися вшанувати його лавровим вінком у Кампідолльйо.

Шалений алоброг... — італійський поет Вітторіо Альф'єрі (1749—1803); алоброги — плем'я, що в античні часи жило на півночі Італії та на території сучасної Швейцарії.

О відкривачу... — тут поет знову звертається до Анджело Маї.

НА ВЕСІЛЛЯ СЕСТРИ ПАОЛІНИ

Написано в Реканаті, між жовтнем і листопадом 1821 р., коли поетова сестра Паоліна нібито збиралася заміж, але до весілля не дійшло, й невдовзі вона померла.

Віргінія — дочка римського плебея, центуріона Авла Віргінія, що власноручно вбив її, аби не віддати рабинею децемвірові Аппію Клавдію.

Ереб — царство мертвих.

ПЕРЕМОЖЦЕВІ ГРИ В М'ЯЧ

Написано в Реканаті, у листопаді 1821 р.

Марафон — місто в Аттіці, де 490 р. до н. е. грецьке військо під проводом Мільтіада перемогло персів.

Елейські гони — поле в Еліді, біля річки Алфея, де відбувалися олімпійські ігри.

Мідяни — жителі Мідії, країни, яку перси приєднали до своєї імперії 556 р. до н. е. Леопарді поширює ім'я мідян на всю перську армію.

...відколи Феб жене сумні колеса бистрі... — за античними уявленнями, бог сонця Феб (Аполлон) йде по небу колісницею, запряженою в четверик коней.

...там, де звичай дикий, та святий, у дерзновенні не війшов видіння... — тобто коли сміливі устремління не спираються на традиції народу.

Сім пагорбів — сім пагорбів, на яких споконвіку стоїть Рим.

ГІМН ПАТРІАРХАМ,

або Про першопочатки роду людського

Написано в Реканаті в липні 1822 року.

Ти перший день побачив — маєшся на увазі біблійний переказ про створення світу.

...отче родини людської... — тобто Адам, в іудаїстській та християнській міфології прабатько роду людського, перша людина.

Парки — в античній міфології богині людської долі.

Трепетний скрізь братоєбивця блукає... — тобто Каїн, син Адама і Сви. Роз'ятрений заздрістю Каїн підступно вбив свого брата Авеля.

Принесла голубиця біла знак надії... — натяк на біблійний міф про потоп. Коли вода спала, Ной випустив голубку, щоб пересвідчитися, чи знайде вона сушу. Нарешті голубка повернулася з маслиновою гілкою в дзьобі, що означало, що подекуди вже виступила земля.

...о сину Велемудрої Ревекки, ввечері біля криниці сільської... — Іаков — третій (після Авраама та Ісаака) з біблійних патріархів. Будучи улюбленим своєї матері Ревекки, він хитрістю добився від сліпого батька благословення, хоча й був молодшим з близнят. Уникаючи помсти брата Ісава, поїхав до свого дядька Лавана. Біля криниці побачив дочку Лавана Рахіль. Щоб одружитись в Рахіллю, повинен був декілька років доглядати худобу майбутнього тестя.

...спів аонійський... — Аоніди (ант. міф.) — одне з наймень муз, яке походить від назви частини Беотії, де був центр культу муз.

...серед пущ каліфорнійських... — за твердженням самого Леопарді, Каліфорнія згадується тут як остання західна межа суходолу. Тобто людина може бути щасливою лише десь якнайдалі від цивілізації.

ОСТАННЯ ПІСНЯ САПФО

Написано між 13 і 19 травня 1822 р.

Сапфо — грецька поетеса поч. 6 ст. до н. е. Зміст її творів — особисті переживання, любовна лірика. Життя Сапфо було овіяні легендами. Одна з них розповідала, що поетеса, покохавши без взаємності юнака Фаона, кинулась у море. Цей сюжет використав римський поет Овідій (передсмертний лист «Сапфо Фаону», аб. «Героїди»).

Ерінній — в античній міфології богині помсти. З плином часу ерінні почали ототожнювати з докорами сумління. *Зевсів поєз... загримкоче.* — Верховному богу давніх греків Зевсу підкорялися небесні світила і стихії, громи та блискавки. Тут метафорично: коли розпочнеться гроза.

Діт (міф.) — пекельне місто.

Тенару богиня — Персефона, дружина бога підземного світу Аїда. За уявленнями давніх греків, один з входів до «царства тіней» було розташовано біля Тенарського мису в Лаконії.

ШЕРША ЛЮБОВ

Написано в Реканаті 14—16 грудня 1817 р. Присвячено першій любові молодого поета, синьйорі Джертруді Кассі, його родичці, старшій за нього на сім років.

САМІТНИЙ ДРІЗД

Дослідники вважають, що пісню було задумано в 1819 р. Роботу над нею було продовжено в Реканаті в 1829—1830 рр. Закінчена у Флоренції в 1830 р.

БЕЗМЕЖНІСТЬ

Ідилія складена весною — восени 1819 р.

Любие я завше цей самотній пагорб... — пагорб в околицях Реканаті. На честь Дж. Леопарді він називається тепер пагорб Інфініто (Безмежність).

ВЕЧІР СВЯТОЧНОГО ДНЯ

Написано в 1820 р. в Реканаті.

ДО МІСЯЦЯ

Написано в 1820 р. в Реканаті.

СОН

Написано в 1820—1821 рр. Перша назва «Елегія». Вірш присвячено 16-річній Терезі Фатторіні, дочці кучера в Реканаті. Поет так і не освідчився Терезі в коханні: невдовзі дівчина померла від сухот. В ліриці Дж. Леопарді Тереза оспівується під ім'ям Сільвії.

САМОТНЕ ЖИТТЯ

Написано в Реканаті улітку 1821 р. на згадку про перебування поета в маєтку Сан-Леонардо (поблизу Реканаті).

КОНСАЛЬВО

Написано у 1831—1833 рр. у Флоренції. Поезія має літературні джерела. Імена героїв, наприклад, запозичено із «Завоювання Гранади» Дж. Граціані. Деякі біографи пов'язують виникнення цього твору також із знайомством поета з синьйорою Фанні Тарджені-Тоцетті, яке відбулось навесні 1830 р. у Флоренції.

ДО МОЄУ ДОННИ

Пісня складена у вересні 1823 р. В авторській анотації до першого видання канцони (1824) Дж. Леопарді підкреслює відсутність реального прототипу образу героїні, що має узагальнюючий характер.

ВІДРОДЖЕННЯ

Вірш написано між 7 і 13 квітня 1828 р. в Пізі.

СПОМИНИ

Написано в Реканаті між 26 серпня і 12 вересня 1829 р. Більшість коментаторів вважає, що вірш присвячено Марії Белардінеллі, яку поет оспівує під ім'ям Неріни. Селянська дівчина Марія Белардінеллі, з якою Дж. Леопарді познайомився в Реканаті, померла у неповних 17 років.

НІЧНА ПІСНЯ ПАСТУХА, що кочує в Азії

Написано в Реканаті між жовтнем 1829 і квітнем 1830 рр. Створено під враженням від книги барона Мейндорфа «Подорож з Оренбурга до Бухари».

СУБОТА НА СЕЛІ

Написано у вересні 1829 р. в Реканаті.

ДО СЕБЕ САМОГО

Роботу над піснею завершено навесні 1833 р.

АСПАЗІЯ

Написано в Неаполі між 1834 і 1835 рр. Останній з віршів, присвячених Фанні Тарджоні-Тоцетті.

ДО БАРЕЛЬЄФА СТАРОВИННОГО НАДГРОБКА,
де зображене померлу дівчину, нібито вона, прощаючись,
іде віть від своїх рідних

Написано в Неаполі між 1834 і 1835 рр.

ПАЛІНОДІЯ

Написано в Неаполі весною 1835 р.

Палінодія (гр.) — пісня, в якій поет відмовляється від свого попереднього твердження; зречення.

Джіно Каппоні (1792—1876) — історик, автор «Історії Флорентійської республіки», письменник і громадський діяч-ліберал. Належав до кола флорентійських друзів Дж. Леопарді.

Вік золотий — створюючи сатиричну картину «золотого віку», Дж. Леопарді неодноразово іронічно обігрує IV еклогу Вергілія, що провіщала оновлення всесвіту.

Нащадки Сіма, Хама і Яфета — тобто все сучасне людство. За біблійним переказом, від синів Ноя пішли три великі групи роду людського на землі. Яфет став родоначальником народів Півночі, від Сіма пішли семіти, а Хам поклав початок африканським народам.

Вольта Алессандро (1745—1827) — італійський фізик і фізіолог. Сконструював т. зв. вольтів стовп — перше хімічне джерело постійного електричного струму.

Деві Гембрі (1778—1829) — англійський хімік і фізик. Один із засновників електрохімії. Винайшов безпечну рудникову лампу (лампа Деві).

Тунель — мова йде про тунель під Темзою, який ще 1799 р. було вирішено спорудити в Лондоні. Роботу, проте, було завершено лише після смерті Дж. Леопарді.

Один твій приятель... — Мова йде про Нікколо Томмазео (1802—1874) — італійського письменника, філософа, громадського діяча. За своїми поглядами був католиком-лібералом.

...тільки ї мови, що про нових героїв бородатих.— Носити бороду — означало прикмету прогресивної людини, члена таємного товариства карбонаріїв, борця за визволення Італії.

ЗАХІД МІСЯЦЯ

Пісню складено в Торре-дель-Греко (біля Неаполя) навесні 1836 р. В рукописі текст записано рукою друга поета Антоніо Раньєрі.

ДРІК, АБО КВІТКА ПУСТЕЛІ

Написано в Торре-дель-Греко в 1836 р.

...воно колись було державцем світу... — йдеться про Стародавній Рим.

...«майбуттям ясним і поступовим». — Це вжитий в іронічному значенні рядок зі «Священих гімнів» Т. Маміані. *Мерджелліна* — за часів Дж. Леопарді рибальське селище, північне передмістя Неаполя.

НАСЛІДУВАННЯ

Написано в 1818 р. в Реканаті. Це, власне, більш традиційна поезія, ніж наслідування відомої мініатюри «Листок» французького поета В. А. Арно.

СКЕРЦО

Написано в місті Пізі 15 лютого 1828 р.

Скерцо (*it.*) — жарт; тут — жартівлівий вірш.

«СЮДИ ЗАБРІВ Я ДО ІІ ПОРОГА...»

Уривок з елегії, написаної в 1818 р. на вгадку про зустріч з Джертрудою Кассі.

ЗМІСТ

Світ поезії Джакомо Леопарді.

Олена Алексєєнко

5

ПОЕЗІЯ

До Італії.

Переклав Дмитро Паламарчук

35

На пам'ятник Данте,

споруджуваний у Флоренції.

Переклав Дмитро Паламарчук

40

До Анджело Маї,

що знайшов Ціцеронові книги «Про республіку».

Переклав Олександр Мокровольський

48

На весілля сестри Паоліни.

Переклав Олександр Мокровольський

55

Переможцеві гри в м'яч.

Переклав Олександр Мокровольський

59

Гімн патріархам,

або Про першопочатки роду людського.

Переклав Олександр Мокровольський

62

Остання пісня Сапфо.

Переклав Олександр Мокровольський

67

Перша любов.

Переклав Михайло Литвинець

70

Самітний дрізд.

Переклав Олександр Мокровольський

75

Безмежність.	
<i>Переклав Григорій Кочур</i>	78
Вечір святочного дня.	
<i>Переклав Григорій Кочур</i>	79
До місяця.	
<i>Переклав Григорій Кочур</i>	81
Сон.	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	82
Самотне життя.	
<i>Переклав Григорій Кочур</i>	86
Консальво.	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	90
До моєї донни.	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	96
Відродження.	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	99
Спомини.	
<i>Переклав Олександр Мокровольський .</i>	106
Нічна пісня пастуха,	
<i>що кбчує в Азії.</i>	
<i>Переклав Олександр Мокровольський</i>	113
Субота на селі.	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	119
До себе самого.	
<i>Переклав Григорій Кочур</i>	121
Аспазія.	
<i>Переклав Олександр Мокровольський</i>	122
До барельєфа старовинного надгробка,	
<i>де зображене померлу дівчину, нібито вона,</i>	
<i>прощаючись, іде геть від своїх рідних.</i>	
<i>Переклав Олександр Мокровольський</i>	127
Палінодія.	
<i>Переклав Григорій Кочур</i>	132
Захід місяця.	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	142
Дрік, або Квітка пустелі.	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	145

Наслідування.	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	156
Скерцо.	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	157
«Сюди забрів я до її порога...»	
<i>Переклав Михайло Литвинець</i>	158
Примітки	159

**Литературно-художественное
издание**

Серия «Жемчужины мировой лирики»

ЛЕОПАРДИ ДЖАКОМО

СТИХОТВОРЕНИЯ

С итальянского

Составитель

Л и т в и н е ц

Михаил Иванович

**Киев, издательство
художественной литературы**

«Дніпро»

На украинском языке

Редактор О. С. Зелик

Художник В. В. Кузьменко

Художній редактор А. І. Кліміненко

Технічний редактор С. М. Величко

Коректор Т. В. Грузинська

ІВ № 3682

Здано до складання 07.04.88.

Підписано до друку 20.06.88.

Формат 60×84 $\frac{1}{32}$.

Папір друкарський № 1.

Гарнітура звичайна нова.

Друк високий. Умовн. друк. арк. 5,115.

Умовн. фарбовідб. 7,149. Обл.-вид. арк. 5,924.

Тираж 7000 пр. Зам. 8—127. Ціна 90 к.

**Видавництво
художньої літератури
«Дніпро».**

252601, Київ-МСП,
вул. Володимирська, 42.
Книжкова фабрика «Жовтень».
252053, Київ, вул. Артема, 25.

Леопарді Дж.

Л47 Поезії: З іт. / Упоряд. М. І. Литвинець; Авт. передм. та приміт. О. Б. Алексєєнко.— К.: Дніпро, 1988.— 171 с. (Перлини світової лірики).
ISBN 5-308-00196-0

Ця книжка вперше знайомить українського читача з творчістю видатного італійського поета-романтика (1798—1837). Полум'янний борець і сумовитий філософ, Джакомо Леопарді прагнув пояснити і змінити світ. Палко бажаючи душевного тепла — «Мені не треба ні шані людської, ні слави, ані ще чогось такого,— мені потрібна сама лише любов», — він стрічав тільки байдужість і презирство. Усе його життя — боротьба за людську гідність. Надзвичайно вразливий мрійник і водночас людина, наділена сильною волею і гострим розумом,— таким був поет в житті, таким він був і в своїй творчості.

Л 4703000000—215
М205(04)—88 КУ8.573.88

ББК 84.4Ит

ВИДАВНИЦТВО
ХУДОЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ
«ДНІПРО»

*Вийшли в світ
та готуються до друку*

ПОЕЗІЯ

СЕРІЯ «ПЕРЛІНИ СВІТОВОЇ ЛІРИКИ»

1988 рік

ПЕЙО ЯВОРОВ

Лірика

Переклад з болгарської

Збірка знайомить читача з творчістю класика болгарської літератури (1878—1914). Неспокійна і чутлива душа, вічний шукач життєвої істини, поет сказав про себе: «Я не живу, ні,— я горю». Його вірші, сповнені глибокого гуманізму, відображають сокровенні надії широких народних мас Болгарії. До справжніх ліричних перлин належать поезії про кохання.

Книжкою твори П. Яворова вийшли на Україні вперше.

1989 рік

САЯТ-НОВА

Лірика

*Переклад з вірменської,
грузинської, азербайджанської*

У збірку ввійшли вибрані вірші видатного вірменського поета-ашуга (1712—1795), чия творчість мала значний вплив на розвиток вірменської, грузинської, азербайджанської літератур. Він був придворним співцем та музикантом грузинського царя Іраклія II, але через зіткнення з придворною знаттю ашуга постригли в ченці.

В багатьох своїх творах поет відобразив соціальну нерівність і гниблення, прагнення до свободи. Домінуючою в його ліриці є тема кохання. Високо-поетичні вірші народного співця зберегли популярність до наших днів.

Д
Л